

היינו כחולמים

מחלום של דורות
למציאות של בניין והתיישבות

צילום: איגור החות

תנופה בעולם התורה
הציוני-דתי: זינוק של 13%
ברישום לישיבות וחזון הזהות
היהודית שהפך למציאות

18

רוח גבית חסרת תקדים:
כך עוברת ההתיישבות
ביהודה ושומרון מתגובה
לתכנון ופריצה קדימה

6

הנס הכלכלי של המלחמה:
המומחים מנתחים כיצד
הניהול האחראי של משרד
האוצר ניפץ את התחזיות

4

אחינו כל בית ישראל

שאלת השבת האזרחים, מחיר העסקאות והשאיפה להכרעת האויב ממשיכים להיות בלב הדיון הציבורי. מבעד למבטם של בני משפחות חטופים, נחשף המורכב המטלטל שבין הצו המוסרי לחובת הניצחון. זאת מתוך הוקרה משותפת ללוחמים בשטח, ולעמידה של חברי הקבינט השרים בצלאל סמוטריץ' ואורית סטרוק בלחצים, מה שהוביל בסופו של דבר לשחרור החטופים עד האחרון שבהם

נעמי לב

הביטחון ואת השקט הנפשי, בדיוק כפי שאנחנו שרים בהמנון המדינה - 'להיות עם חופשי בארצנו', באמת חופשי ובלי פחד או חשש מהאויב."

מה יש לך לומר על ההתנהלות של השרים בממשלה, נניח בצלאל סמוטריץ' ואורית סטרוק שהיו שותפים בקבינט המדיני-ביטחוני?

"ברמה הלאומית, ההתנהלות כפי שראיתי אותה בעצמי - גם כמי שהיה במילואים בעזה וברפיח וחלק מבני משפחתי, בני וחתני שהיו שם - היא שהדרג המדיני, הממשלה, שאומנם חטפה מכה קשה ביותר מכיוון שהמחדל קרה במשמרת שלה, ידעה גם להתעשת, להפוך את הקערה על פיה ולהילחם מלחמת חורמה - גם בשביל לנצח, גם בשביל להשיב את החטופים וגם כדי שבכל העולם יבינו שלא מתעסקים עם העם היהודי."

"אנחנו רואים באמת המון הצלחות בכל הזירות", אומר ליבמן ומפרט: "בסוריה, בלבנון, באיראן, מול החות'ים בתימן וגם בלחימה ביהודה ושומרון, גם כשעדיין לא הסתיימה המלחמה. אני חושב שהאחריות הלאומית של שרי הקבינט מכל גוש הימין, וגם באופן נקודתי השר בצלאל סמוטריץ' והשרה אורית סטרוק, ראויה לכל שבח. אני חושב שעמוד השדרה שלהם, זקיפות הקומה והיכולת לעמוד בלחצים בסוגיית החטופים - גם מתוך גוש הימין עצמו וגם מכל מיני אנשי מחאה משמאל שניצלו את הסיפור של החטופים והמלחמה בשביל לנגח את גוש הימין ואת השרים, תוך כדי ביזיונות אישיים והוצאת משפטים מהקשרם - היו מאוד בולטים לאורך כל הדרך."

וברמה האישית, כאבא של אליקים, בתוך כל מה שעברתם?
"באופן אישי היו ביקורים וטלפונים, החל משמחה רוטמן שהגיע, השרה אורית סטרוק, בצלאל שהתקשר, וגם אופיר סופר, מיכל וולדיגר, משה סלומון ועוד חברים מהציונות הדתית, יחד עם כל האנשים מגוש הימין שליוו אותנו", מספר ליבמן. "היו גם הרבה אנשים שידעו להפריד, שהם לא בהכרח מאותה דעה פוליטית שלנו, אבל ידעו לחבק ולתת לנו הרגשה שכולנו אחים. לדוגמה, יזהר ליפשיץ, שהפך גם לחבר קרוב."

"אירועי שמחת תורה תפסו את כולנו בהפתעה, ועוד ימים יגידו, מעבר להבנה שיש פה קדוש ברוך הוא שמגלגל את הכול בעולם, ואת האכזריות של אויבנו שרוצים להשמידנו, בלי הבדל באורח חיים שלנו, מקום מגורים או דעה אידאולוגית, מה היה ניתן לעשות כדי למנוע ולפעול אחרת, גם בדרג הביטחוני, גם בדרג המשפטי וגם בדרג המדיני", פותח ליבמן את השיחה וממשיך: "יחד עם זאת, ברגע שזה כבר קרה, אני חושב שההתנהלות של גוש הימין, הממשלה, העומד בראשה וזרועות הביטחון הייתה מאוד לאומית ואחראית כדי להפוך את הקערה על פיה."

"זה נכון שהיינו רוצים שהרבה יותר מהר יהיה ניצחון מוחץ, ובסוף, במבחן התוצאה, זה לא כל כך פשוט", אומר ליבמן ומסביר: "כמובן ששחרור החטופים זה חלק מהעניין, אבל בסוף העיקר הוא עצם ההפנמה ש'לעולם לא עוד' - שלא יהיו יותר חטופים לעולם, ההרתעה תשוב ועזה כולה תהיה בלי שום אויב עם התיישבות יהודית, כי זה מה שמביא בסוף את

הסיפור של יזהר ליפשיץ ואליהו ליבמן הוא סיפור מיוחד במינו. קיבוצניק מהשומר הצעיר ואיש התיישבות ותיק שהפכו לחברים קרובים בעקבות הטרגדיה המשותפת שחיברה ביניהם, ומעבירים ביחד שיחות. אי אז, בתחילת המערכה, כשישבו משפחות חטופים ונעדרים במטרה לחשוב יחד על הדרכים הנכונות להתמודד עם המצב, אמר אליהו ליבמן את דעתו על הדרך הנכונה להתמודד עם הסוגיה, וזכה לתגובות קשות מאוד. כידוע, גם שאר חברי פורום חטופים שעליו נמנה ליבמן באותה העת, זכו לתגובות קשות מאוד שגלשו מחוסר ההסכמה לדמוניזציה ברמה האישית. אבל איש אחד, שרחוק לכאורה מליבמן כרחוק קריית ארבע מגיר עוז, נחלץ לעזרתו ונלחם על זכותו לומר את דעתו בלי לזכות לכינויים כמו "רוצה להקריב את בנו", או "משיחי הזוי". מאז נוצרה בין השניים חברות אמיצה ושותפות שמתעלה מעל כל המחלוקות והשוני, במחשבה שאחדות עם ישראל חשובה יותר מהכול.

המאבק על האמת

"210 ימים שאלקים הבן היקר והאהוב שלנו היה מוגדר חטוף ואחר כך נעדר, עד שבסופו של דבר נמצא בקבר אחר, ואחרי 210 יום והובא לקבורה ביום השואה והגבורה, שבעה חודשים אחרי שמחת תורה", מתאר ליבמן בכאב את התקופה המטלטלת שעברה עליהם, בין חוסר הוודאות, האבל, האובדן והמשך המלחמה - גם מול האויב וגם על צדקת הדרך.

"השר סמוטריץ' והשרה סטרוק, התנהלו באחריות גם ברמה הביטחונית כחברי קבינט מדיני-ביטחוני, יחד עם הדאגה לכלכלת ישראל ולהתיישבות וכל המאמצים למען המטרה של המלחמה באויבנו, שלא ירימו את הראש כנגד מדינת ישראל", אומר ליבמן. "את כל זה הם עשו בלי לוותר על חיוק התיישבות ביהודה ושומרון, בנייה של עוד ועוד נקודות התיישבות חדשות, ודאגה לזכויות המילואימנים, המענקים המגיעים להם, והתייחסות בכובד ראש לכל מרכיבי הביטחון בכל גבולות הארץ, גם ביהודה ושומרון, באופן שיאפשר לזקוף קומה ולהרים את הראש גם בזמן שיש אימים ביטחוניים מצד אחד, ורבים מהתושבים מגויסים מצד שני".

"זה משהו שאנחנו מודים עליו, וברור לנו שזה לא קרה מעצמו", קובע ליבמן. "יש לנו הרבה הכרת הטוב לכל מי שפעל בנושא, בעיקר לשר האוצר, שגם היה שר במשרד הביטחון וגם היה מאוד מאוד קשוב. אני חושב שהייתה להם יכולת נדירה לשלב בין המאקרו ברמה הלאומית, בהסתכלות הרחבה, ולהיות עם תודעה שיש פה איזה משהו היסטורי-תנ"כי, וגם להיות מאוד מסורים לפרטים הקטנים ולמיקרו - כי שם באמת עולים הצרכים, ושם באמת רואים מה מהדברים הגדולים מגיעים לדברים הקטנים".

לעומת זאת, בתקשורת הוצגה תדמית מאוד עוינת, גם של אורית וגם של בצלאל, כאילו לא אכפת להם ממשפחות החטופים וכדומה.

"כשפעלנו במסגרת פורום תקווה יחד עם הרבה מבני המשפחות, כמו צביקה מור, איציק וטליק גואילי, דיצה אור, המשפחה של אוריאל ברוך, קובי סמרנו ועוד אחרים", מספר ליבמן, "לפחות על צביקה ועליו לא מעט פעמים דיברו שלא אכפת לנו מהבנים שלנו, שאנחנו מקריבי ילדים, או בכלל על הציונות הדתית דיברו כ'אוכלי מוות', או שלא אכפת לנו מהחטופים, גם שכולם אצלנו בציונות הדתית היו שותפים, נהרגו, נפצעו והשאירו את הנשים והילדים בבית בלי שחשבו על עצמם, והכול בשביל לנצח את האויב, להכריע אותו ולשחרר את החטופים".

"כששאלת את זה, מיד חשבתי שזה בדיוק מה שקרה לשר סמוטריץ' ולשרה סטרוק", הוא אומר ומספר מה חיזק אותו באופן אישי: "משה רבנו, שהיה עניו מכל אדם, באו אליו בטענות אנשי קורח ועדתו: מדוע תתנשא על קהל ה'? גם דוד המלך, שחזר הביתה מהמערכה אחרי שהוא רואה איך מחרפים מערכות אלוקים חיים, אליאב, אח שלו מבית, אומר לו: מדוע נטשת את הצאן? מה אתה בא לחפש אקשן? מקטין אותו ולועג לו כשהוא צריך הרבה כוחות נפש כדי לחזור למערכה. מה אפשר לקחת מזה? איפה שאנחנו הכי משתדלים - הקדוש ברוך הוא מביא את ההתנגדות הזאת כדי שלא נעוף על עצמנו, כי אנחנו באופן טבעי יכולים כבני אדם לחשוב שאנחנו עושים את הכול יותר טוב מכולם ואנחנו יכולים חלילה להיות זחוחים ממחיאיות כפיים ומהמחמאות".

"זה רק אומר שאנחנו בדרך הנכונה", קובע ליבמן, "אם אנחנו עושים השתדלות, עוסקים במסירות נפש לשם שמיים, לטובת עם ישראל ונצח ישראל, וחוטפים על זה - זה אומר שאנחנו בדרך הנכונה. מסופר על הרב אריה לוי, רבם של האסירים, שבגלל שהוא היה קשור לרב קוק, אז הקנאים, גם כאלו שהוא עזר להם, היו לפעמים מבזים אותו וגורמים לו אי-נעימות כאלה ואחרות. הוא אמר שזה עזר לו להבין את הפסוק מתהילים של דוד המלך 'אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי'. הפשט זה שאתה תעשה מעשים טובים וזה ירדוף אותך וילווה אותך, יהיה לך שם טוב בגלל הדברים הטובים שעשית. הוא אמר: קיבלתי פירוש נוסף. 'אך טוב וחסד' - אתה תעשה טוב וחסד, ועל זה, על הטוב והחסד שאתה עושה, ירדפוני כל ימי חיי' - יבואו אליך בטענות. וזה פחות או יותר מה שקרה גם לבצלאל ואורית. אנשים לא יכולים להכיל לפעמים את העוצמות האמוניות, את ההסתכלות הכללית המערכתית, אז הם קוראים להם 'אוכלי מוות' או אומרים שלא אכפת להם

מהחטופים, כשבמציאות לא פחות אכפת להם מאף אחד אחר".

שואת ניר עוז והשבר האסטרטגי

"בתקופה שלפני הטבח, האווירה פה הייתה מאוד מפולגת. איומים במלחמת אחים, סרבנות ובאופן כללי הרגשה שיש ממש פגיעה אנושה באחדות שלנו כעם שיכול להתנהל פה ביחד", פותח יזהר ליפשיץ את דבריו. "זה אירוע שלדעתי פותח את ה'6 באוקטובר וממשיך לאירועים של ה'7 באוקטובר בשלוש בלילה, הטבח הנורא שהתחולל והמלחמה".

"אני לא חושב שמישהו האמין שבשלוש בלילה ב'7 באוקטובר, ניכנס לסיטואציה הזאת של אלפי מחבלים שמצליחים להפתיע אותנו, להיכנס לתוך הנגב המערבי ולכבוש אותנו", אומר ליפשיץ. "זה כולל את כולם - הדרג המדיני, הדרג הביטחוני, שב"כ, אמ"ן, הרמטכ"ל וראש הממשלה שלא השכילו להבין את גודל האיום ואת הפוטנציאל שלו להתפתח בבת אחת לסיפור הזה. חוסר התיאום ושיתוף הפעולה בין כל הגורמים הללו, שנבע מהפילוג הגדול שהיה כאן, מנע מהם בעצם להבין את הרמזים המטרימים ביחד, באמצעות סיעור מוחות בין הדרג הצבאי למדיני", אומר ליפשיץ בכאב.

"בשישי בלילה החזרנו את ההורים שלי הביתה לקיבוץ, אחרי שבסעודת החג הם התארחו אצלי במושב ינוב", מתאר ליפשיץ את אירועי היום ההוא. "בבוקר התחלתי לקבל טלפונים מההורים שלי, קודם על הטילים, אחר כך על יריות בנשק קל. בהמשך הם שמעו ברשת הקיבוצית שיש חדירת מחבלים, והתחילו לשמוע קולות בערבית מבחוץ. אחר כך לא שמעתי מהם. הם נחטפים לעזה, הוריי הזקנים, יחד עם השכנים שלהם - עופר קלדרון וילדיו, האחים הורן, ירדן ביבס, שירי עם אריאל וכפיר ועוד אחרים. כל מה ששמעתי מהקיבוץ בזמן הזה הוא שחוטפים את הקהילה שלי במשך שעות, ואף אחד לא מגיע". "למה שקרה שם אני קורא 'שואת ניר עוז', אומר ליפשיץ בכאב. "אני יודע שזו מילה לא פשוטה, כי גם המשפחה שלי ניצולי שואה, אבל מבחינתי מה שקרה בניר עוז זו שואה קשה. בזמן השואה באירופה היהודים היו חסרי אונים. בטבח בעוטף היה לנו את זה", היו לנו תורות לחימה, כולנו לחמנו בצבא, אבא שלי שירת כלוחם בארבע מלחמות. לכאורה, לא הלכנו כצאן לטבח, אלא אומה חזקה שיש לה מוסדות וצבא - ולמרות כל זה, להיות בלי שום הגנה מהשעה שש וחצי בבוקר עד השעה שתיים וחצי בצהריים זה משהו שפסיכולוגית קשה לתפוס אותו".

"זה שבר משהו בתפיסה שמדינת ישראל היא בית ומקלט לעם היהודי", קובע ליפשיץ בצער. "יש לנו 76 חללים מקיבוץ ניר עוז, נשים, גברים, ילדים וזקנים. הטבח בניר עוז היה ברמות הכי מזוויעות של הטור - שריפה של בתים, אונס, רצח של תינוקות ושריפה של משפחות שלמות בתוך הבתים שלהן. יש לנו קברי אחים של משפחות שלמות, מזקנים ועד טף. שליש מתוך 250 החטופים באותו היום הם מניר עוז".

ומה בנוגע להתנהלות של הציונות הדתית בתוך האירוע הזה?

"יש לי הערכה מאוד גדולה לציונות הדתית כמגזר. גם לדרך של המפלגה, בדברים שאני מאוד לא מסכים איתם, אני יכול להבין מאיפה זה נובע. בזמן שבכירים במערכת הביטחון היו תקועים בבור בקריה ולא הבינו את האירוע, אנשים כמו האחים קלמןזון שהגיעו מעתניאל, אנשים מהציונות הדתית וחברי כיתות הכוננות בעוטף כן הבינו את האירוע והסתערו עם נשקים כדי להגן על יישובי העוטף".

רבים הרגישו שסביב סוגיית החטופים הצטייר כאילו לציונות הדתית כמגזר ולנציגיה בממשלה לא אכפת בכלל מהחטופים ומבני משפחותיהם.

"המאבק בכיכר החטופים הוא מבחינתי מאבק טהור ונקי. היו כאלה שלקחו את זה למקום פוליטי, ואני מצר על כך", עונה ליפשיץ וממשיך: "אני מצר על כל אדם שחושב כיפה וחושב אחרת ממני, שהגיע לכיכר החטופים וגורש משם באיזושהי צורה, או שנאמר לו משהו פוגעני. זו חולשה רגשית שלנו, שנובעת מהפילוג בין המחנות. לשמחתי הם לא מרובים, למרות שהם עושים הרבה רעש. גם חברי הציונות הדתית רצו בחזרת החטופים, ובסופו של דבר המפלגה הצביעה בעד כל העסקאות שעלו".

צילום: גרשון אלינסון

אליהו ליבמן: "האחריות הלאומית של שרי הקבינט מכל גוש הימין, וגם באופן נקודתי השר בצלאל סמוטריץ' והשרה אורית סטרוק, ראויה לכל שבח. עמוד השדרה שלהם, זקיפות הקומה והיכולת לעמוד בלחצים בסוגיית החטופים - גם מתוך גוש הימין עצמו, וגם מכל מיני אנשי מחאה משמאל שניצלו את הסיפור של החטופים והמלחמה בשביל לנגח את גוש הימין ואת השרים, תוך כדי ביזיונות אישיים והוצאת משפטים מהקשרם - היו מאוד בולטים לאורך כל הדרך"

צילום: באריבות המעלה

יזהר ליפשיץ: "אני מצר על כל אדם שחושב כיפה וחושב אחרת ממני, שהגיע לכיכר החטופים וגורש משם באיזושהי צורה, או שנאמר לו משהו פוגעני. זו חולשה רגשית שלנו, שנובעת מהפילוג בין המחנות. לשמחתי הם לא מרובים, למרות שהם עושים הרבה רעש. גם חברי הציונות הדתית רצו בחזרת החטופים, ובסופו של דבר המפלגה הצביעה בעד כל העסקאות שעלו"

אסטרטגיה כלכלית מונצחת תחת אש

נתוני המאקרו הרשמיים מוכיחים כי כלכלת ישראל נמצאת בחוסן פנומנלי: האינפלציה בלב היעד (1.9 אחוזים), הגירעון נמוך מהצפי והדולר בשפל היסטורי של 30 שנה (2.95 שקלים). פרופ' שמואל סלבין וארז צדוק מנתחים את הנס הכלכלי, ומסבירים מדוע הניהול האחראי של שר האוצר בצלאל סמוטריץ' לפני המערכה ובמהלכה מנע מיתון עמוק, ניפץ את תחזיות חברות הדירוג והציב את המשק בעמדת זינוק חסרת תקדים ליום שאחרי

חד-משמעית: כלכלת ישראל היא סיפור הצלחה ניהולי חסר תקדים, בקנה מידה עולמי, ויש הרבה מקום לאופטימיות.

עוגן פיסקלי מקדים ושקט תעשייתי

אחד מהדברים שאיפשרו לממשק הישראלי להתמודד עם האתגרים בשעת מלחמה התרחש דווקא לפני המלחמה, כשאף אחד לא שיער מה צפוי לקרות. ההחלטה של שר האוצר סמוטריץ' לחתום על הסכמי שכר קיבוציים רחבי היקף מול ההסתדרות ומגזרי העובדים השונים ספגה לא מעט ביקורת בזמן אמת, אך התבררה כעוגן קריטי ביום פקודה. "לפעמים, כשנותנים כסף לעובדים, יש מי שחושב שזה בזבוז כסף וכאילו נותנים יותר מדי", מסביר פרופ' שמואל סלבין. "היופי פה הוא ששר האוצר טיפל בזה לפני המלחמה, וזה מאוד הצליח. תארו לעצמכם שבאמצע מלחמה כל כך קשה, המדינה צריכה להתמודד גם עם אי שקט בתחום יחסי העבודה בארץ. זה היה מביא לאי סדר גדול, ולנוק ענק למשק. טוב שהוא השכיל לסגור הסכמי שכר, שגם אם ביקרו אותם בזמנו, בסופו של דבר זה היה מהלך מאוד חשוב ומאוד משתלם".

ארז צדוק מחזק את הדברים, ומציין כי הראייה ארוכת הטווח מנעה את קריסת השירותים הציבוריים: "שום דבר פה לא קורה במקרה. יש פה הכוונה. יש פה מדיניות. קדנציה של שנתיים וחצי, שמתוכנן אנחנו במלחמה ארוכה, והיעד הכי חשוב של שר אוצר הוא לשמור על תקציב אחראי ומאוזן. הניהול המקדים מנע עזועים פנימיים מיותרים ברגע הדרמטי ביותר".

צילום: יוחנן זינרל פלאש 90

הכלכלי לאשורו, שוחחנו עם שניים מבכירי עולם הכלכלה והפיננסים בישראל: פרופ' שמואל סלבין, לשעבר מנכ"ל משרד האוצר, יושב ראש ומייסד 'סל הנדל"ן' ומחבר הספר החדש 'הכלכלה שלא מפסיקה להתפתח'; וארז צדוק, מנכ"ל אביב בית השקעות, מומחה פיננסי ומנהל קרנות ותיק בשוק ההון. השניים משרטטים תמונה

שלומית כהן

בשנים האחרונות נדרשה כלכלת ישראל להתמודד עם שורה של אתגרים מבניים וגלובליים, החל מהאינפלציה העולמית ועד לצורך בשימור הצמיחה במשק המקומי. עם כניסתו של שר האוצר בצלאל סמוטריץ' לתפקידו, המדיניות הכלכלית התמקדה בשמירה על מסגרות התקציב, לצד קידום רפורמות בשוק העבודה והסכמי שכר קיבוציים רחבי היקף שהבטיחו שקט תעשייתי. בדיעבד, כך התברר, המהלכים הללו יצרו את התשתית הנדרשת שאפשרה לממשק הישראלי להפגין חוסן פנימי, ולשמור על אמון השווקים הבין-לאומיים, גם נוכח תנודות פוליטיות וביטחוניות.

עם פרוץ מלחמת חרבות ברזל, המערכת הכלכלית עברה לניהול משבר אינטנסיבי שבו הצליח משרד האוצר להעמיד פתרונות תקציביים מהירים וחסרי תקדים לצורכי הביטחון ולעורף האזרחי. בולטת במיוחד היכולת להזרים מיליארדי שקלים לקרן הפיצויים ולמתווה המענקים לעסקים בקו העימות, לצד הקמת רשת ביטחון סוציאלית מורחבת למשרתי המילואים ובני משפחותיהם. העובדה היא כי הניהול של קופת המדינה בתקופה זו מנע מיתון עמוק, הבטיח את המשך תפקודם של השירותים הציבוריים והציב את ישראל בעמדת זינוק להתאוששות כלכלית עם שוך הקרבות. כדי להבין את המהלכים שמאחורי ניהול המשבר, ואת המצב

אחת ההחלטות הכלכליות החשובות ביותר התקבלה, לדעתו של ארז צדוק, דווקא במועד לא צפוי - ב־8 באוקטובר. "בשמונה באוקטובר הבורסה נפתחה. זה היה צעד אמין", הוא אומר, "כי חלק מהישובים בעוטף היו עדיין תחת כיבוש של מחבלי הנוח'בה, בכל הארץ היו אזעקות בגלל הטיילים. לבוא ולפתוח את הבורסה ביום כזה זה לא טריוויאלי. אבל ההחלטה הזאת התקבלה, והיא הייתה נכונה וחשובה מאין כמוה. ברגע שהבורסה פתוחה, זה אומר שגם הבנקים פתוחים, חברות ההשקעה פתוחות, משקיעים זרים יכולים לקנות ולמכור. המוסדיים עובדים. המשק הפיננסי עובד. ההחלטה הזאת שידרה לעולם שהכול פה עובד, שאפשר לסמוך עלינו, ולמשקיעים הזרים זה מאוד חשוב. אפשר היה בקלות לקבל החלטה להשאיר את הבורסה סגורה יומיים־שלושה, ולתת לאנשים לעכל. ההחלטה הזאת שידרה גם לעובדים ולמשק ולעסקים פה בישראל שאנחנו בחיים ואנחנו ממשיכים לעבוד".

מדדי המאקרו שוברים שיאים - הנתונים שלא משקרים

המבקרים הפוליטיים של הממשלה ניסו לא פעם לצייר תמונה קודרת של המשק, אך המציאות המספרית, כפי שמפרט פרופ' סלבין, מספרת סיפור הפוך לחלוטין. הכלכלה הישראלית מציגה נתוני מאקרו פנומנליים, במיוחד בהתחשב בעובדה שהמדינה נמצאת בעיצומה של מלחמה ממושכת ויקרה.

"ההתנהלות של המשק הישראלי אחרי שנתיים וחצי של מלחמה היא התנהלות למופת", קובע פרופ' סלבין ומציג חמישה פרמטרים מרכזיים: "ראשית, הצמיחה. למעט ברבעון האחרון, בגדול, בשנתיים האחרונות הצמיחה עמדה על שלושה אחוזים בערך, שזה יפה מאוד בשעת מלחמה, מול פוטנציאל של חמישה אחוזים. הפרמטר השני הוא האינפלציה, והיא מתנהלת בצורה מאוד מאוד מרשימה. טווח היעד שקבע בנק ישראל הוא בין אחוז אחד לשלושה אחוזים, ואנחנו נמצאים בדיוק באמצע (1.9 אחוזים), שזה באמת הישג מאוד מרשים. הפרמטר השלישי הוא התעסוקה, וגם היא גם במצב טוב. אנחנו נמצאים ברמת אבטלה מאוד נמוכה. הפרמטר הרביעי הוא רורבות המט"ח. זו הרמה הגבוהה ביותר בהיסטוריה הישראלית. היקף הדולרים שנערכים בבנק ישראל עבר את ה־230 מיליארד דולר, מקום שני בעולם אחרי שווייץ. הפרמטר החמישי הוא שער החליפין. אלה שמנסים לזרוע פניקה בציבור, דיברו על שער חליפין של 4.8 שקלים לדולר. הדולר נסחר היום ביחס של 2.95 שקלים לדולר, שזה הישג פנומנלי שלא היה כבר יותר מ־30 שנה".

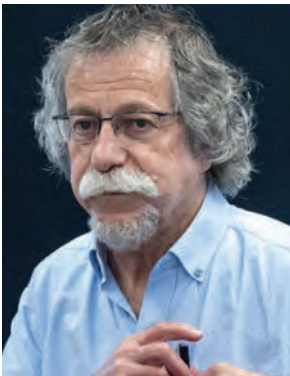
גם בנושא הגירעון ויחס החוב־תוצר, שנחשבים לנקודות הרגישות ביותר בזמן מלחמה, הנתונים מפתיעים לטובה ומראים על ניהול קפדני. "התוצאות האחרונות מראות על גירעון של פחות מארבעה אחוזים, שזה נתון מאוד יפה יחסית למלחמה, ונמוך בהרבה מתקרת היעד של התקציב ומציפיות השוק", מסביר פרופ' סלבין. "לשם השוואה, בתקופת הקורונה הגירעון הגיע ל־11.7 אחוזים. כאן אנחנו נמצאים בשליש מהמספר הזה. לגבי יחס החוב־תוצר: היינו ב־59 אחוזים ועלינו בגלל המלחמה לסביבות ה־70 אחוזים. זה עדיין בין הנתונים הטובים בעולם. בארצות הברית יחס החוב־תוצר עומד על 118 אחוזים, ובמדינות ה־OECD הממוצע הוא 82-83 אחוזים. אנחנו במצב סביר בהחלט".

המעבר לכלכלת מלחמה מדודה וניהול הגירעון הזמני

מבקרי המדיניות מרבים לתקוף את הרחבת הגירעון, אך שני המומחים מסבירים כי מדובר באסטרטגיה כלכלית מודעת ומדויקת, שנועדה למנוע מיתון עמוק ולשמור על מנועי הצמיחה של המשק פעילים. "חייבים להביט על זה במבט מאקרו ולהבדיל בין גירעון קבוע ובין גירעון זמני", מבהיר פרופ' סלבין. "כשהתחילה הקורונה, נתניהו וישראל כ"ץ קיבלו החלטה נכונה להוציא הרבה כסף כדי שהמשק לא ייכנס למיתון, וכעבור שנה הגירעון ירד והמשק זינק. ההחלטה הנוכחית של סמוטריץ' להגדיל זמנית את הגירעון היא החלטה מצוינת. חייבים להגדיל את התקציב כדי לתת כסף לצבא, למילואימניקים, לעסקים ובאזורי הדרום והצפון - הכול כדי למנוע מיתון".

ארז צדוק מוסיף כי הנהגת האוצר פיצחה את האתגר הניהולי המורכב ביותר: "התפקיד של שר האוצר בזמן מלחמה הוא לבוא לראש הממשלה ולהגיד 'יש לך כסף לעשות את מה שצריך', והוא ניהל את זה בצורה מאוזנת. הם הצליחו לשלב בין הגנה על האזרחים ובין מתן אפשרות למשק לעבוד. לא סגרו אנשים בבית ולא חנקו את המשק. בנוסף לכך, נרשמה עלייה יפה בהכנסות ממסים בלי לזכא את הפעילות, בזכות חקיקה מעניינת של מיסוי עודף על רווחי חברות ורווחים כלאים. זה הכניס כסף רב לקופה ומימן את המערכה".

ארז צדוק מצביע על כך ששר האוצר סירב להיכנע לפופוליזם או לפתרונות קלים שהיו פוגעים בעתיד המדינה: "הכי פשוט לשר האוצר היה לבוא ולהגיד 'אני עכשיו עוצר הכול, עוצר את התשתיות, פיתוח הכבישים, הרכבות והנדל"ן כי צריך כסף למלחמה'. אבל תשתיות הן מנוע צמיחה. האוצר לא עצר אותן, והמשיך להשקיע - בהייטק,

צילום: חיים מלדרברג פלאש 90

פרופ' שמואל סלבין:

"כשנותנים כסף לעובדים, יש מי שחושב שזה בזבז כסף וכאילו נותנים יותר מדי. שר האוצר טיפל בזה לפני המלחמה, וזה מאוד הצליח. תארו לעצמכם שבאמצע מלחמה, המדינה צריכה להתמודד גם עם אי שקט בתחום יחסי העבודה בארץ?"

צילום: רונן טופלברג

ארז צדוק: "המילואימניקים, ובמיוחד העצמאיים שבהם, קיבלו מענקים יפים מאוד, ותשלומי החל"ת הגיעו בזמן. מעבר לפן הערכי של מענקים למי ששמר עלינו ומגיע לו, זו אסטרטגיה כלכלית נבונה. הכסף הזה הולך ישירות לצריכה פרטית ומניע את גלגלי הכלכלה והמשק"

רשת הביטחון למגזר העסקי ולמשרתי המילואים

אחד מההישגים המוחשיים של המדיניות הנוכחית הוא הזרמת המענקים המהירה, שהתבססה על לקחי העבר אך יושמה ביעילות גבוהה בהרבה. "מתווה הפיצויים לעסקים וקרן הפיצויים לקחו את המודל של הקורונה, וזה הוכיח את עצמו בגדול", אומר ארז צדוק. "שר

האוצר העניק ודאות מיידית למשק כבר ברמה ההצהרתית כשאמר מיד שיהיו פיצויים. הוא קבע קווים מנחים ברורים, אך יחד עם זאת שמר על כספי הציבור ולא פיזר כסף בחוסר אחריות. המילואימניקים, ובמיוחד העצמאיים שבהם, קיבלו מענקים יפים מאוד, ותשלומי החל"ת הגיעו בזמן. מעבר לפן הערכי של מענקים למי ששמר עלינו ומגיע לו, זו אסטרטגיה כלכלית נבונה. הכסף הזה הולך ישירות לצריכה פרטית ומניע את גלגלי הכלכלה והמשק".

אחד מהנתונים המפתיעים ביותר במלחמה הנוכחית הוא העוצמה שמפגין שוק ההון המקומי והיציבות הבלתי מתפשרת של השקל, וזאת בניגוד מוחלט להורדות דירוג האשראי והתחזיות הקודרות שפורסמו מעבר לים. לארז צדוק יש הסבר ברור לתופעה הזאת: "בחברות דירוג האשראי עובדים ליצנים ולא כלכלנים, וזה כבר כל העולם יודע", תוקף צדוק. "בגלל זה אף אחד בשווקים האמיתיים לא התייחס ברצינות לתחזיות הקודרות שלהם, והורדת הדירוג לא באמת השפיעה. שום דבר מהתחזיות שלהם לא התממש. הם טענו למשל שההייטק הישראלי יתקשה לתפקד בזמן מלחמה, ובפועל, בשנת 2025 ההייטק הישראלי שבר שיאים חסרי תקדים באקזיטים. השוק שלנו עשה בשנתיים האחרונות פי שניים ממדד ה־S&P500 האמריקאי! זה משהו יוצא דופן". "השקל כל כך חזק בגלל שמשקיעים מחוץ לארץ, בתי השקעות גדולים שמבינים בכסף, רואים את הפוטנציאל בארץ וכבר עכשיו משקיעים כסף בדולרים", מוסיף פרופ' סלבין.

צדוק מסביר כי המשקיעים הזרים ארוכי הטווח מזהים עוצמה ומעריכים החלטיות וקור רוח: "שנתיים וחצי לפני 7 באוקטובר, היינו מדינה חלשה שמפחדת מהצל של עצמה. היום אנחנו מעצמה כלכלית וביטחונית. העולם אולי אוהב אותנו כשאנחנו חלשים - כמו אחרי הסכמי אוסלו או ההתנתקות - אבל אז הוא לא עושה איתנו עסקים. כשאתה חזק, גם אם לא אוהבים אותך, יעשו איתך עסקים כי זה משתלם. כשהעולם רוצה הייטק או טכנולוגיה ביטחונית שהוכיחה את עצמה בשדה הקרב, הוא בא לישראל. המשקיעים רואים פה אחריות פיסקלית ותקציבית, ממשלה שנותנת למשק לעבוד, ושוק הון צומח שמביא אותם להשקיע פה בהמוניהם".

החשבונות הפוליטיים מול העובדות בשטח

שני המומחים תמימי דעים לגבי העובדה כי הביקורת המוטחת בשר האוצר אינה מקצועית, אלא נובעת אך ורק ממניעים פוליטיים ואידאולוגיים של גורמי שמאל. "אנשי השמאל אוהבים להשמיץ אותו, אבל הם משמיצים אותו לא בגלל ניהול כלכלי, שאותו הוא עושה היטב. הם משמיצים אותו בגלל הדעות הפוליטיות שלו", אומר פרופ' סלבין נחרצות. "החשבונות הפוליטיים מאפילים על התנהלות כלכלית שבסך הכול היא אחראית מאוד. שר האוצר התמודד עם מערכת לחצים מורכבת מאין כמוה - מערכת הביטחון, שיקום תושבי הצפון והדרום, עסקים קטנים, היעדר תיירות ומילואימניקים - ובתוך כל זה הוא מתנהל באחריות למופת. אני יודע מה שאני רואה: שר האוצר, ראש הממשלה והמשק הפכו את המשבר הזה לסיפור הצלחה".

צדוק מוסיף ברוח דומה: "גם החברים השמאלנים שלי מודים שהכלכלה בישראל חזקה ומצוינת, אבל הם אומרים שזה 'בגלל הכלכלה' ומסרבים ליחס את זה לשר האוצר. כשיש ממשלת ימין, מבחינתם 'טוב פה למרות הממשלה', וכשרע זה בגלל הממשלה. אני אומר להם: חברים, תהיו כנים עם עצמכם - כשטוב פה זה בזכות הממשלה וההחלטות של האוצר. ממשלה אחרת, שהייתה מקבלת את ההחלטות הלא נכונות בזמן מלחמה, הייתה מביאה אותנו למצב גרוע בהרבה. כל מי שקצת כן עם עצמו יודע שהיה פה במלחמה ניהול אחראי ומאוזן בין תמיכה בעסקים לשמירה על הקופה הציבורית".

צדוק אף מביע צער על כך שרפורמות מבניות חשובות שהוביל שר האוצר, כמו רפורמת החלב ורפורמת הבנקאות הרחבה שנועדו להוזיל את יוקר המחיה, נבלמו או צומצמו בגלל לחצים פוליטיים של חברי כנסת מהליכוד, ש"מחזיקים בתפיסת עולם תואמת נעמה לזימי, וחבל".

מבט לעתיד: הנס הכלכלי לקראת זינוק חסר תקדים

עם הפנים קדימה, התחזיות של שני המומחים אופטימיות מאוד. הכלכלה הישראלית לא רק שהחזיקה מעמד, אלא ממוצבת כעת בעמדת זינוק פנומנלית ליום שאחרי שוך הקרבות. "אני צופה עתיד מאוד רודד לכלכלת ישראל, גם עכשיו ובודאי אחרי המלחמה", מצהיר פרופ' סלבין. "בסופו של דבר, המשק יחזיר לעצמו את כל מה שהוא הפסיד מאז תחילת המלחמה, ובתוך שנתיים גם הגירעון יתחיל לרדת. אחד הגורמים העיקריים לצמיחה הדרמטית יהיה הנושא הביטחוני. אחרי הביצועים הפנומנליים של חיל האוויר, המודיעין וצה"ל בכלל, יש עניין עולמי אדיר בתעשיות הביטחוניות שלנו. כבר עכשיו יש הזמנות מחו"ל שמוערכות בהיקף של כ־90 מיליארד דולר, כי העולם מבין שהנשק הכי טוב נמצא כאן. הולך להיות פה פרוספריטי וביקוש אדיר למוצרים ישראליים".

מסדירים את העבר בונים את המחר

אחרי שנים ארוכות של מאבקים מתישים על כל קרואן ומרפסת, הווקטור ביהודה ושומרון משתנה לחלוטין. תחת המדיניות שמוביל השר סמוטריץ', ועם רוח גבית ממשלתית חסרת תקדים, ההתיישבות עוברת מתגובה לתכנון ארוך טווח, הכפלת יישובים וסלילת כבישי העתיד של המרחב

שמעון בים

היתרון השני של המינהלת נוגע לעבודה מול משרדי הממשלה השונים. "לכל משרד ממשלתי יש עכשיו כתובת וגם תקציב שנסגר בהסכם הקואליציוני של הציונות הדתית עם הליכוד. למשל, היה תקציב מוגדר של שבעה מיליארד שקלים לכבישים ביהודה ושומרון. כל מי שנוסע ביהודה ושומרון היום רואה את התוצאה של ההסכם הקואליציוני הזה".

גנץ סוקר בפניי את הכבישים ששודרגו בשנים האחרונות, כאשר חלק מהפרויקטים כבר הסתיימו וחלקם עדיין בעבודה. "הכביש הארוך ביותר ביהודה ושומרון הוא כביש 60, שחוצה את יהודה ושומרון מדרום לצפון. כמעט בכל האזורים שלו עובדים עכשיו על הרחבה. בנוסף לכך סיימו לעשות את עוקף חווארה, פונדוק, עוקף אל-ערוב, כביש 446 בבנימין. יש עשרות כבישים שהתקדמו בשנתיים האחרונות".

רוח אחרת

בני קצובר מתאר גם הוא את תנופת הפיתוח בכבישים. "אין כמו כבישים להיות מקדמי פיתוח. כביש זה אומר פרנסה, בית ספר, שירותים, זה אומר הכול. הכביש הוא הגורם מספר אחת להבאת ההמונים". קצובר, למי שלא מכיר, הוא מאנשי ההתיישבות הוותיקים ביותר. הוא היה ממקימי גוש אמונים ועמד בראש המועצה האזורית שומרון. גם כיום, כשהוא כמעט בן 80, הוא עדיין מעורב בתחום ומדריך קבוצות שמגיעות להכיר את השומרון.

"קח למשל את כביש עוקף חווארה בשומרון. אני חושב שגם אם זה היה כפר יהודי, הייתי רוצה שיהיה לו כביש עוקף. זה נדרש לא בגלל הערבים, אלא משום שצריך מהירות של תחבורה. עכשיו סללו שם ארבעה נתיבים, וכבר לא צריך לעבור בתוך הכפר". בדומה לגנץ, גם הוא מזכיר את כביש 60. "הכביש הראשי מירושלים צפונה, במשך שנים הוא דרך במקום ולא נגעו בו. זו הייתה בושה. והנה היום יש עשרות כלים שעובדים על הרחבה של הכביש. פשוט מחזירים את השומרון למפה. זה כבר לא איוה אזור מפגר, פרימיטיבי, שצריך להתפתל בו בכבישים ליד כפרים ובתוך הכפרים. סוף סוף משהו מודרני".

פיתוח הכבישים הוא רק דוגמה כמובן, והוא מבטא את השינוי הכללי יותר שחל בשטח. "מה שקורה בשנים האחרונות זו רוח

"עד היום כל הפיתוח של יהודה ושומרון נעשה בכלים עוקפים. אתה רוצה כביש? יש תקציב קואליציוני. אתה רוצה חשמל? תעשה גנרטור. אתה רוצה עוד בתים? נאשר לך 50 יחידות דיור". לא היו תהליכי תכנון סדורים וארוכי טווח. "בשנתיים האלה ברוך השם בפעם הראשונה הממשלה מתחילה להסתכל על יהודה ושומרון כעל חלק ממדינת ישראל. זאת עבודה משמעותית שעשינו במועצת יש"ע עם בצלאל סמוטריץ' ועם כלל שרי הממשלה", הוא אומר.

במה זה בא לידי ביטוי?

"השינוי הכי משמעותי הוא הקמת מינהלת ההתיישבות. מדובר בגוף חדש שקם בתוך משרד הביטחון ונועד לפשט תהליכים ביהודה ושומרון ולטפל בהם בצורה אזורית ולא בצורה צבאית, כפי שקרה עד היום תחת המינהל האזורי". השינוי הזה הביא להרבה תוצאות, התוצאה המהותית ביותר קשורה לתהליכי אישור בנייה. "עד היום היה צריך לקבל אישור של הדרג המדיני לכל יחידת דיור ביהודה ושומרון, לפעמים גם ארבע או חמש פעמים. עכשיו כל מה שצריך זה אישור עקרוני של השר במשרד הביטחון, לא מעבר לזה". תוכניות גדולות יותר נדרשות לאישור של מועצת התכנון העליונה, אבל גם זה נעשה קל הרבה יותר. "פעם המועצה הזאת הייתה מתכנסת במקרה הטוב ארבע פעמים בשנה. עכשיו היא התחילה להתכנס בכל שבוע! זה שחרר פקק של יותר מ-15 אלף יחידות דיור ביהודה ושומרון ועוד עשרות רבות של תב"עות".

ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון היא כבר שנים ארוכות אחד מהדגלים הבולטים של הציבור הדתי-לאומי. החל מימי גוש אמונים וסבסטיה, דרך המאבקים נגד הסכמי אוסלו ועד הגירוש הנורא מגוש קטיף, ההתיישבות עומדת בלב עולם הערכים הציוני-דתי.

אחרי שנים ארוכות של קרבות בלימה, נדמה שבשנים האחרונות חל מהפך של ממש בשטח. כל מי שנוסע בכבישי יהודה ושומרון יכול מיד לראות את השינוי העצום. בצידי הכבישים וגם בעומק השטח פזורות עשרות נקודות התיישבות חדשות - חוות, גבעות וגרעינים של יישובים עתידיים. אם עד לפני כמה שנים דיברו ביהודה ושומרון בחשש על פינוי יישובים, כעת הווקטור השתנה לחלוטין, ובמקום לנסות רק לבלום את הנסיגות עברו המתיישבים למהלך של התרחבות ופריצה קדימה. כל זה לא היה קורה בלי הרוח הגבית חסרת התקדים שמקבלת ההתיישבות מהממשלה הנוכחית בכלל ומשרי הציונות הדתית בפרט.

"בשנתיים האחרונות הממשלה הנוכחית עשתה מהפכה עצומה, אולי המשמעותית ביותר ביהודה ושומרון, ברמת החיבור של יהודה ושומרון למדינת ישראל", כך אומר לנו ישראל גנץ. גנץ הוא ראש המועצה האזורית בנימין, המועצה הגדולה ביותר ביהודה ושומרון, והוא משמש גם יושב ראש מועצת יש"ע. מנקודת המבט הכללית שלו הוא מספר לנו על השינוי שהוא רואה בשטח בשנים האחרונות.

אחרת לגמרי, בכל המישורים", אומר קצובר. הוא מספר שהאתגר הגדול ביותר להתיישבות הגיע לאורך השנים מכיוון המינהל האזרחי. "השמאל השתלט על המינהל האזרחי ועל מערכות המשפט בצורה גורפת. אפילו לקבל אישור למרפסת הפך להיות סיפור, שלא לדבר על הקמת יישוב חדש. הייתה במינהל התיישבות כמעט טוטלית לטובת הערבים בכל המובנים, גם במניעה מיהודים לקנות קרקעות, גם בהתמודדות מול ההשתלטות של הערבים. אני מוכרח לומר שאני רואה עכשיו רוח אחרת לחלוטין בצורה גורפת. הם הפכו את כל ההתנהלות של המינהל האזרחי. עם הרבה שכל ותבונה. פחות ברעש, כי הרעש הוא רק מזיק".

השינוי בא לידי ביטוי קודם כול בתחום הקרקעות. "בהסכמי אוסלו הפלשתינים דרשו להפסיק את תהליך הכרזת אדמות המדינה בטענה שזו 'הפקעה'. היו כבר 800 אלף דונם שנבדקו וכמעט אושרו, אבל התהליך נעצר". האדמות הללו, שנקראות בשפה המקצועית "אדמות סקר", נתקעו בלי אישור רשמי, ובפועל הערבים השתלטו עליהן. "במציאות של היום, גם הדפו את הערבים מרוב ההשתלטויות שלהם וגם חידשו את התהליכים להכשיר את הקרקעות. מדובר בשטח שאפשר ליישב בו יותר ממיליון יהודים נוספים. זה מעשה ענק בכל קנה מידה היסטורי. צריך להוריד את הכובע בפני אלו שהובילו את המהלך הזה".

לצד ההכרה באדמות המדינה מקדמת הממשלה גם הקמה של עשרות יישובים חדשים. קצובר מספר על התנופה שמורגשת בשומרון. "לאחרונה דיבר איתי יוסי דגן, ראש המועצה האזורית שומרון, על כל ההליכים לאישור מחדש של יישובי צפון השומרון. הוא סיפר לי על ההתגייסות של הציבור. האנשים קולטים שיש רוח אחרת, והם עומדים בתור להצטרף לגרעינים החדשים שאמורים לאייש את המקומות החדשים".

קצובר מתאר איך השר סמוטריץ' הצליח לרתום לעשייה גם שרים נוספים. "אני רואה את העבודה שלו בשקט, בשכל, בקור רוח, בתחכום. הוא השכיל לקבל את הגיבוי של שר הביטחון, הוא עובד ביחד עם שרת התחבורה על פיתוח הכבישים ועם שר התקשורת על שיפור הקליטה. יש אזורים שלמים ביהודה ושומרון שהיו מנותקים מהאפשרות לצלצל. אם קרה לך משהו, לא יכולת להזעיק עזרה. היום זה מתחיל להשתנות".

ממשלה שרוצה בהתיישבות

אלירם אזולאי, ראש המועצה האזורית הר חברון, מסכים שיש כאן שינוי מהותי. "מה שאנחנו רואים זה לא 'עוד מאותו הדבר', זה משהו אחר לגמרי. פעם היינו נאבקים כדי לאשר עשרות בודדות של יחידות בכל יישוב, פתאום מאשרים מאות". לדבריו, המהפכה האמיתית קשורה לתהליכי התכנון ביהודה ושומרון. "עד הבחירות האחרונות, לפני כל ישיבה של מועצת התכנון העליונה היו מתח ומריבות, כמה יחידות יעלו? אם נגיד הייתה תב"ע של מאות יחידות, היינו צריכים לקצץ אותה ל-50, להעלות רק שכונה אחת לאישור. זה הוביל גם למתח בין הרשויות, איזו רשות תקבל אישורים". כיום, כך הוא אומר, המצב הפוך. "הוועדה מתכנסת בתדירות הרבה יותר גבוהה. הגענו למצב שאומרים לנו, מה קורה? יש ועדה ואין תוכניות שלכם". כתוצאה מכך אושרו בשנים האחרונות אלפי תוכניות חדשות. "רק בהר חברון אושרו כ-3,000 יחידות דיור. זה אומר שאם אנחנו היום 2,800 משפחות בהר חברון, יש לנו כבר עכשיו אישורים להכפיל את המועצה, וזה עוד לפני

התב"עות שנמצאות בקנה, שהן עוד בערך עשרת אלפים יחידות דיור".

המהלכים הטכניים האלה מתרחשים בזכות הרוח שנושבת ממשרדי הממשלה. "השינוי האמיתי שאני מרגיש באופן כללי הוא שהממשלה רוצה בהתיישבות. ממצב שבו כל היום מנסים לעצור אותנו, עברנו למצב שדוחפים אותנו ונותנים לנו רוח גבית. ולכן אנחנו מקבלים תקציבים לתכנון, ולכן תהליכי התכנון השתנו דרמטית. מי שמוביל את המהפכה הזאת הוא סמוטריץ', אי אפשר להצביע על אף אחד אחר שהתחיל והוביל את המהפכה הזאת. כמובן אליו הצטרפו אורית סטרוק ומינהלת ההתיישבות והייעוץ המשפטי במשרד הביטחון, הרבה מאוד גורמים. אבל בסופו של יום המשמעות העיקרית היא שמדינת ישראל מחליטה שההתיישבות חשובה לה".

אזולאי מזכיר גם הוא את השינוי שהוביל סמוטריץ' במינהל האזרחי, שהוא הגוף שמאשר את כל תהליכי הבנייה והפיתוח ביהודה ושומרון. "המינהל האזרחי הוא גוף צבאי שמנהל את הדברים בצורה צבאית. סמוטריץ' הכניס אזרח להיות סגן ראש המינהל, והוא אחראי עכשיו על כל החלק האזרחי". השינויים הללו מובילים לתנופת פיתוח בכל ענייני התשתיות בשטח. לאחרונה נחנך הכביש החדש והמורחב מגוש עציון לירושלים, והשלב הבא כבר אושר - הרחבת הכביש מגוש עציון ועד לבני נעים, דרומית לקריית ארבע. בנוסף אושרו תוכניות להרחבת כביש 60 עד למיתרים. "אפשר לראות את השינוי גם בדברים אחרים שבעבר היו הרבה יותר קשים", אומר אזולאי, "כמו למשל תאורה. סיימנו עכשיו פרויקט תאורה עם משרד התחבורה, 11 קילומטר מצומת חגי מזור עד כרמל, כך שממיתרים עד ירושלים אתה נוסע בכביש מואר".

גם בתחום הבנייה הבלתי חוקית הערבית, שהוא אחד האתגרים הגדולים שאיתם מתמודדים בהודה ושומרון, יש התקדמות. "צריך לומר בכנות שהמצב אצלנו בהר חברון הוא הכי גרוע ביהודה ושומרון מבחינת היקף הבב"חים (בנייה בלתי חוקית)", אומר אזולאי. "כמות האכיפה שהייתה בשנתיים האחרונות היא הגדולה ביותר שהייתה, אבל היא עדיין ממש לא מספיקה, כי אנחנו בפער עצום בגלל הזנחה של עשרות שנים. אבל בהחלט יש שינוי מגמה, בהיבט הזה שיש אוזן קשבת ויש עבודה".

אזולאי מתאר איך כל מה שהתרגלנו אליו ביהודה ושומרון פשוט השתנה. "מה היה מקובל פעם? היו מקימים מאחז או התיישבות צעירה, ו-20 שנה אחרי שאנשים כבר התרגלו לגמרי לחיות בהישרדות ובלי תשתיות, היו מחליטים להסדיר אותם". זה היה עקום ומעוות, אבל לא הייתה ברירה. עכשיו סוף סוף הדברים מתחילים לקרות כמו שצריך להיות. "היום זה עובד הפוך - יש גבעה ריקה והממשלה מחליטה להקים עליה יישוב. היא לא מחכה 20 שנה עד שיהיו שם תושבים ולחץ מהשטח. פתאום יש גוף שעושה עבודת מטה - איפה נכון וכדאי להקים יישובים ביהודה ושומרון. בצורה הזאת הממשלה החליטה בשנתיים האחרונות על הקמה של 11 יישובים חדשים בהר חברון. אני חושב שהדבר הכי משמעותי שזה שינה זו תפיסת התודעה. לא צריך כל היום רק לרדוף אחרי הקרון והעז, אפשר לעשות התיישבות בגדול".

צילום: יוסי זימר פלאש 90

בני קצובר, ממקימי גוש אמונים:
 "במציאות של היום, גם הדפו את הערבים מרוב ההשתלטויות שלהם וגם חידשו את התהליכים להכשיר את הקרקעות. מדובר בשטח שאפשר ליישב בו יותר ממיליון יהודים נוספים. זה מעשה ענק בכל קנה מידה היסטורי"

צילום: ענבל למבר

אליאב ליבי, ממובילי מפעל החוות החקלאיות: "מספר הדונמים שנתפסו על ידי החקלאים בעידוד המערכת הכפיל את עצמו. אם לפני כשנה היינו ב-600 אלף דונם, השנה אנחנו עוברים את המיליון"

צילום: יונתן זינדל, פלאש 90

העיניים של המדינה

לצד היישובים החדשים, ברחבי יהודה ושומרון הוקמו בשנים האחרונות עשרות חוות חדשות. גם כאן נותן אזולאי קרדיט לשרי הממשלה. "יש רוח גבית מאוד מורגשת ממשרד ההתיישבות לכל פרויקט החוות. צה"ל מחבק את פרויקט החוות כי הוא נותן תכנים של הגנה, והכול מתואם עם צה"ל. אנחנו מקבלים תקציבים כדי להחזיק את החוות וכדי להקים חוות חדשות. השילוב של משרד ההתיישבות בראשות אורית סטרוק שמטפל במרחב, יחד עם מינהלת ההתיישבות שמטפלת בכל הנושא של התכנון והמדיניות ועבודת המטה, מביא לשילוב כוחות נדיר שלא היה מעולם".

גם בני קצובר מדבר על השינוי ביחס לחוות. "השינוי שמוביל הדרג המדיני מחלחל גם לדרגי השטח. אני שומע היום קציני צבא שמתדרכים את החיילים שלהם ואומרים להם 'תדעו לכם, החוות הן העיניים שלנו. איפה שיש חוות אין הברחות, לא של נשק, אפילו לא של מכוניות ורכוש גנוב. אתם חייבים לעזור לזה'".

ברור לי שזו רוח שמגיעה מבצלאל סמוטריץ' וגם מישראל כ"ץ, שמאשר את זה".

מי שמרגיש באופן אישי את התמיכה בחוות הוא אליאב ליבי. ליבי הוא ממובילי מפעל החוות כבר שנים ארוכות. הוא גדל כנער בגבעות של גוש שילה, הקים את חוות גל יוסף, ובהמשך הקים יחד עם משפחה נוספת את חוות מלאכי השלום, שהפכה למעין מטרופולין של חוות. "ממלאכי השלום יצאנו והקמנו עוד 11 חוות נוספות במרחב, שחלקן תחת המשק שלנו וחלקן מתנהלות במשק עצמאי", מספר ליבי. "אחרי מלאכי השלום ירדנו והקמנו את חוות הרשאש, ואחרי פינויים רבים ברוך השם הממשלה הזאת הסדירה גם את מלאכי השלום וגם את חוות הרשאש". לפני כשנה נהרג בנו של ליבי, דוד ה"ד, כמפעיל באגר בלחימה בעזה.

"בשנים האחרונות קמו המון נקודות חדשות", מתאר ליבי. "הרבה מזה בזכות שיתוף פעולה פורה עם האלוף אבי בלוט, אבל בוודאות שיתוף הפעולה והשיח הטוב עם המינהלת הוא גורם משמעותי בהקמת הנקודות". לדבריו, היו לא מעט נקודות שהמערכת הצבאית לא רצתה להקים אבל לבסוף הן כן אושרו בזכות לחץ של המינהלת. "החוכמה היא להצליח לא רק לכפות את דעת השר על המערכת, אלא לגרום למערכת לפעול יחד עם ההתיישבות, וזה בהחלט נעשה בצורה מאוד טובה".

ליבי מוסיף שכמות החוות הכפילה את עצמה מאז שבעה באוקטובר, מ־60 חוות לכ־140 חוות. כל חווה כזו תופסת שטחים חקלאיים נרחבים וגם מאפשרת להקים בעתיד יישוב במקום. "מה שמרשים וחשוב במיוחד זה שהמינהלת מבינה שכשמסדירים מקום זה לא אומר שגודעים את המפעל החקלאי והחקלאי שהיה צריך ללכת, אלא מבינים שצריך להטמיע את המפעל החקלאי בתוך ההתיישבות שקמה בה. בשביל להצליח לשמור על המרחבים הפתוחים המטורפים שעוד נשאר לנו להילחם עליהם, אנחנו צריכים לדאוג שהיישובים לא יחיו רק בתוך הגדרות אלא יתקיימו לצד חווה ששומרת על שטחי מרעה". לדברי ליבי, מספר הדונמים שנתפסו על ידי החקלאים בעידוד המערכת הכפיל את עצמו. "אם לפני כשנה היינו ב־600 אלף דונם, השנה אנחנו עוברים את המיליון". זאת בזמן שהיישובים עצמם מחזיקים רק כ־200 אלף דונם. מכאן החשיבות הרבה של החוות בשמירה על השטח.

חוות של גאולה

אין חולק שברחבי יהודה ושומרון מתחוללת מהפכה. עם זאת, יש כאלה ששואלים אם השינוי הזה מועיל רק לאנשי ההתיישבות עצמם, או שהוא רלוונטי גם לשאר תושבי מדינת ישראל. לישראל גנץ יש תשובה ברורה. "אחרי שבעה באוקטובר הבנו שאם חלילה תהיה מדינה פלשתינית, זה אומר שיש עוד עשרות עזה מעל מודיעין, נתב"ג, נתניה וכפר סבא", אומר יושב ראש מועצת יש"ע. "הדחיפה שנתנה מפלגת הציונות הדתית להתיישבות בלמה את ההתפשטות הערבית, ובכך עצרה את האיום הקיומי הזה על מדינת ישראל".

גם בני קצובר מדבר על השינוי הביטחוני שמתחולל בשטח. "פעם, כדי להיכנס למחנה הפליטים בלאטה או לקבר יוסף, היית צריך להכניס כוחות עצומים כדי להשתלט. בקבר יוסף היית נתקל במטענים, רייות, טונות של זריקות אבנים. היום כמעט אין אבן אחת. סיפר לי חייל: 'הלכתי להוציא עזיר מבלאטה, מחנה הפליטים הכי גורא. נכנסתי עם ג'פ אחד, ואכן אחת לא

נזרקה'. ברוך השם כל המערכות ביחד שילבו ידיים ויצרו סוף סוף מערכת הרתעה. אני רק יכול לברך את המערכת שמובילה את זה. מגיעה מילה טובה למשרד הביטחון, לאלוף הפיקוד שמשום מה מתקיפים אותו ואני לא מבין למה, לשר הביטחון שנותן כתף, ובראש ובראשונה לשר סמוטריץ'".

קצובר מציין שהמלחמה האחרונה נתנה עוד דחיפה שגרמה לציבור להבין את חשיבות מפעל ההתיישבות. "מה שקרה בעזה הוריד את האסימון להרבה יהודים. הרבה אנשים אומרים לי: 'אם לא היינו בשומרון, עזה הייתה בפתח תקווה ובכפר סבא'. אני מארח פה כמעט כל יום קבוצות, הרבה מכינות קדם-צבאיות. חלקם באו מחינוך של השמאל. אני מראה להם את צפון-מזרח השומרון, אזור שעדיין אין בו יישוב יהודי אחד בגלל הסכמי אוסלו, והם אומרים לי: 'איך אפשר להשלים עם זה?'. פתאום הם מדברים איתי הפוך, הם אלה שאומרים לי 'זה שלנו, אחרת זה בסיס טרור ערבי'. הכול מתהפך".

אליאב ליבי מסכים שהמצב הביטחוני השתנה לבלי הכר. "השינוי הביטחוני שנראה בשטח הוא מטורף. מרחבים שלמים נהיים הרבה יותר בטוחים לטובת המתישבים. הארץ שבה לבעליה וזה מוביל לביטחון". עם זאת, בעבור ליבי החוות הן ממש לא רק צורך ביטחוני. "עבודת האדמה והחקלאות בארץ היא לא רק חשובה לביטחון, היא מהותית בפני עצמה. זו תרבותנו היהודית כעם ששב לארצו". הוא מזכיר את המצוות הרבות שקשורות בעבודה החקלאית, את הקדושה שיש במעשר בהמה ובתרומות ומעשרות ואת הקשר של חגי ישראל לעולם החקלאות.

"לא סתם הנביאים התנבאו על הברכה החקלאית באחרית הימים. ירמיהו הנביא מתנבא ואומר 'בערי ההר בערי השפלה ובערי הנגב ובארץ בנימין ובסיבירי ירושלים ובערי יהודה עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה אמר ה'', ואנחנו זוכים לראות את זה ממש מול עינינו. עוד ועוד עדרים של יהודים שסובבים ושומרים על המרחב הפתוח ומעלים אותנו עוד קומה בחיבור לאדמה הקדושה. אנחנו מתקדמים שלב בגאולה, ויישוב הארץ הוא חלק משמעותי בדבר הזה". הפעולות של הממשלה הנוכחית הן חלק מההתקדמות הזאת. "העבודה של המינהלת לא רק פועלת בשטח ושומרת על המרחבים, אלא היא בעצם מעלה אותנו קומה שתביא אותנו לגדולה של תורת ארץ ישראל ושל רוח הקודש, ומתוך כך לנבואה במדרגה גבוהה".

ליבי מדבר בהתרגשות על ההתקדמות שנעשתה בשנים האחרונות. "אני רוצה לומר תודה רבה על כל העשייה המופלאה, המרגשת, על תיקון חטא המרגלים של דורנו שהוא הסכמי אוסלו, על השיבה לצפון השומרון, על ביטול חוק ההתנתקות, על התמיכה הגדולה בחוות באמצעים שונים כגון ריינג'רים ומצלמות, זו עשייה גדולה וברוכה. תהליך השיבה לציון והתשובה הזאת של החיבור לארץ ישראל ולאדמה הם קומה נוספת שמפלגת הציונות הדתית דוחפת בכל הכוח ומשנה פה סדרי בראשית, ובעזרת השם על ידי תפיסת המרחבים נזכה לראות את אויבינו ניגפים לפנינו ואת שאר קיום דברי הנבואה".

צילום: יונתן זינדל פלאש 90

ישראל גנץ, יו"ר מועצת יש"ע:

"בשנתיים האלה ברוך השם בפעם הראשונה הממשלה מתחילה להסתכל על יהודה ושומרון כעל חלק ממדינת ישראל. זאת עבודה משמעותית שעשינו במועצת יש"ע עם בצלאל סמוטריץ' ועם כלל שרי הממשלה"

צילום: ברוך גרינברג

אלירם אזולאי, ראש המועצה

האזורית הר חברון: "השינוי האמיתי שאני מרגיש באופן כללי הוא שהממשלה רוצה בהתיישבות. ממצב שבו כל היום מנסים לעצור אותנו, עברנו למצב שדוחפים אותנו ונותנים לנו רוח גבית"

מהפכת הריבונות ביהודה ושומרון

אחרי עשורים של טפטופי בנייה וכניעה ללחצים בינלאומיים, מנהלת ההתיישבות - תחת המדיניות שמוביל השר בצלאל סמוטריץ' - מסכמת יותר משלוש שנות כהונה שבהן נקבעו עובדות בשטח: שיא היסטורי של כ-60 אלף יחידות דיור, אזור מלא של סמכויות המנהל, חידוש ההתיישבות בצפון השומרון והשקעת מיליארדים בתשתיות שסללו את הקרקע להחלת ריבונות. אם בעבר ישראל נגררה אחרי המציאות, כיום היא זו שיוזמת, בונה ומחזקת את אחיזתה בנחלת אבותינו

הרשות הפלשתינית, והמסר ברור: מדינת ישראל ערה ומגינה על אדמותיה.

תשתיות של ריבונות

החיבור בין ההתיישבות לשאר חלקי הארץ עבר שדרוג יסודי באמצעות תוכנית חומש ייעודית לכבישים ביהודה ושומרון בהיקף של כשבעה מיליארד שקלים. הכבישים הוצאו ממסלול של דילים למיניהם והוכנסו למסלול המקצועי הרגיל, תוך בחינה לפי קריטריונים של בטיחות ונפחי תנועה.

בין הפרויקטים המרכזיים בביצוע ובתכנון ניתן למנות את הרחבת כביש 60 (עוקף חווארה ועוקף אל-ערוב), פיתוח כביש 55 והקמת שיקוע קלנדיה. כמו כן הושקעו מאות מיליונים בשיפורי בטיחות, תאורה ורמזורים בצירים הקיימים. המטרה היא לא רק בטיחותית, אלא גם פתרון למצוקת הפקקים. במקום להשתרך שעות בנתיב יחידי מאחורי משאית איטית, התשתיות החדשות נועדו לאפשר רצף נסיעה שיחסוך לתושבים זמן יקר בדרך לעבודה ובחזרה למשפחה. גם בתחום התקשורת נרשמה פריצת דרך עם פרויקט של 50 מיליון שקלים להקמת 70 אנטנות סלולריות חדשות, שנועדו לשפר את הקליטה ולשדרג את איכות החיים והביטחון.

חזית החוות החקלאיות והתחדשות בנגב ובגליל

אחת התופעות המרשימות ביותר בשנים האחרונות היא צמיחתן של החוות החקלאיות. כיום פועלות ביהודה ושומרון לא פחות מ-130 חוות, שהן כוח משימה אזורי המגן על שטחי מרעה עצומים במינימום כוח אדם. משרד ההתיישבות ומינהלת ההתיישבות העניקו לחוות הללו מעטפת ביטחונית ותפעולית, הכוללת ריינג'רים, רחפנים, משקפות לילה ותאורה, כדי לאפשר להן להרחיב את נוכחותן על הקרקע בצורה מוסדרת.

המהפכה לא נעצרה ביהודה ושומרון. מהלך אסטרטגי בנגב ובגליל הוביל להסרת חסמים משמעותיים: חוק ועדות הקבלה עודכן למגבלה של 700 משפחות, מחירי הקרקע למילואימניקים הופחתו דרמטית, ובימים אלה מוקמים חמישה יישובים חדשים בנגב וארבעה בצפון. זאת ועוד, בתוך חודשים ספורים הוקמו שישה אתרי מגורים חלופיים ליישובי עוטף עזה שנפגעו, בהשקעה של כ-800 מיליון שקלים.

מהבטחה למציאות ריבונית

מעבר להישגים הטכניים, המדיניות של מינהלת ההתיישבות נושאת משמעות אסטרטגית עמוקה: בלימת האפשרות להקמת מדינה פלשתינית. אישור תוכנית 1E (מבשרת אדומים), לאחר 30 שנה של סחבת ולחצים בינלאומיים, הוא הסמל המובהק לכך. התוכנית יוצרת רצף עירוני בין ירושלים למעלה אדומים וחוסמת את הרצף הפלשתיני מצפון לדרום.

נראה שהריבונות איננה עוד חלום רחוק, היא מתגשמת בכל יום דרך עבודת המטה המאומצת, אישורי הבנייה המסיביים וההכרזות על הקרקע. מדינת ישראל בהנהגת הציונות הדתית עברה ממגיבה ליוזמת, תוך קביעת עובדות בשטח שהופכות את ההתיישבות לחלק בלתי נפרד וחיוני מהמדינה. זוהי הכרעה לאומית אמיצה המממשת את זכותה הטבעית וההיסטורית של ישראל על הארץ, ומבטיחה מציאות שבה המדינה מגדירה בעצמה את גבולותיה ואת עתידה, כדי שההתיישבות תישאר חלק בלתי נפרד ממנה לנצח.

סמוטריץ' מחזיר מפה. צילום: יונתן זינדל פלאש 90.

הישג היסטורי בהסדרת "ההתיישבות הצעירה". עשרות נקודות שחיכו שנים להכרה הוכנסו למסלול סטטוטורי מסודר. ההחלטה הממשלתית והסמכויות שניתנו לשר סמוטריץ' הובילו להכרה ב-69 יישובים חדשים שהוקמו או הוסדרו, מהם כ-50 כבר נמצאים בתהליכי הסדרה מתקדמים. מקומות כמו גבעת הראל וגבעת הרואה עברו מהמתנה מתישה למציאות של יישובים מוכרים עם תחומי שיפוט ותוכניות מתאר.

הבשורה הדרמטית ביותר נשמרת לצפון השומרון. ביטול חוק ההתנתקות כבנסת והחלטות הממשלה העוקבות החזירו את חומש ושאי-נור למפה הרשמית של מדינת ישראל. הישיבה בחומש התייצבה במבנה קבע על אדמות מדינה, וקהילת המשפחות במקום צמחה משלוש משפחות ראשונות לקהילה של ממש עם עתיד ברור. בנוסף לכך קודמו תוכניות להקמת שלושה מרכזים עירוניים גדולים: עטרת אדר, שדה אפרים ועיר התמרים, שנועדו ליצור מוקדי אוכלוסייה ותעסוקה נרחבים. אך בנייה ללא קרקע היא כמו בניין ללא יסודות. כדי להבטיח שהבטון יישאר נטוע באדמה, המינהלת פתחה חזית מקבילה: המערכה על אדמות המדינה והאכיפה בשטח C.

המאבק על הקרקע: שיא בהכרזות ואכיפה מוגברת

הבסיס לכל פיתוח ביהודה ושומרון מתחיל בשאלה של מי הקרקע. מינהלת ההתיישבות הובילה זינוק חסר תקדים בהכרזות על אדמות מדינה: כ-30 אלף דונם הוכרזו בשנתיים האחרונות, יותר מכל מה שהוכרז ב-30 השנים שחלפו מאז הסכמי אוסלו. ההכרזות הללו הן המפתח להסדרת יישובים קיימים והגנה על הקרקע מפני השתלטות עוינת.

כדי להגן על האדמות הללו בפועל, פועל מערך סיירי הקרקעות במועצות, בתקצוב שנתי של כ-40 מיליון שקלים ממשרד ההתיישבות בראשות השרה אורית סטרוק. הסיירים, מצוידים ברחפנים ובאמצעים טכנולוגיים, מתעדים בזמן אמת כל בנייה ערבית בלתי חוקית. שיתוף הפעולה הזה הוביל לעלייה של 70 אחוזים באכיפה מול ניסיונות ההשתלטות של

שרינה זרביב

כשמביטים לאחור על יותר משלוש שנות פעילות של הממשלה הנוכחית, קשה להתעלם מהשינוי היסודי שעובר על מפת יהודה ושומרון. לא מדובר עוד בבנייה של כמה בתים או בסלילת קטע כביש נקודתי כמענה ללחץ כזה או אחר, אלא בשינוי שיטתי ומבני שנועד לנרמל את החיים בהתיישבות ולהפוך אותם לחלק בלתי נפרד ממדינת ישראל. מי שעומדת במוקד המהפכה היא מינהלת ההתיישבות, גוף מקצועי שהוקם במשרד הביטחון ביוזמת שר האוצר והשר במשרד הביטחון בצלאל סמוטריץ', כדי להוביל מדיניות אזורית ריבונית בשטח.

מאזרח המינהל ועד לניהול אזרחי מלא

אחת המהפכות השקטות אך המהותיות ביותר התרחשה בתוך מסדרונות המינהל האזרחי. במשך עשורים, חיי היומיום של המתיישבים נוהלו בשרשרת פיקוד צבאית, שבה גם החלטות אזרחיות פשוטות היו תלויות בקצינים במדים ובזכות וטו של הדרג הצבאי. המבנה החדש שקידמה מינהלת ההתיישבות הפריד בין הסמכויות: בעוד הצבא ממשיך לעסוק בביטחון, הניהול האזרחי עבר לידיים אזרחיות מקצועיות.

מינויו של סגן אזרחי לראש המינהל, הלל רוט, והעברת סמכויות האכיפה, התכנון והקרקעות לאחריות, יצרו כתובת אזרחית ברורה. המשמעות בשטח היא שסוגיות כמו הפקעות לתשתיות, איכות סביבה ותקשורת מנוהלות כיום תחת רצף ניהולי אחיד, ללא צורך לעבור דרך מערכות צבאיות מפוזרות. זהו הצעד המעשי הראשון בדרך לריבונות: הפסקת העמימות, והתנהלות בשטח כגוף אזרחי שפועל מתוך אחריות על הפיתוח וההסדרה.

פסגת המהלך המבני הזה אינה מסתיימת רק בשינוי שורות הארגון במשרד הביטחון, אלא מתורגמת ישירות למנופי צמיחה בשטח, למספרים שהיו נראים עד לא מזמן כדמיוניים.

60 אלף יחידות דיור המדיניות החדשה תורגמה במהירות לנתוני בנייה חסרי תקדים. אם בעבר אישורי בנייה היו עניין פוליטי רגיש שדרש את אישור ראש הממשלה לכל שלב טכני, המינהלת יצרה מנגנון של שגרה ניהולית מקצועית. התוצאה: בשלוש השנים האחרונות אושרו במועצת התכנון העליונה (מת"ע) קרוב ל-60 אלף יחידות דיור ביהודה ושומרון - כמות שמתקרבת לכלל האישורים שניתנו בעשור האחרון כולו.

התנופה מורגשת בכל הרשויות: במועצת בנימין אושרו אלפי יחידות ביישובים תל ציון (827), כוכב יעקב (676), מעלה לבונה (210) ועוד. בשומרון נרשמו אישורים נרחבים ביישובים רבבה (412) ויקיר (632), ובגוש עציון ובהר חברון נרשמו מספרים גבוהים ביישובים דוגמת גבעות (1,006), עשהאל (342) ועתניאל (756). השיטה החדשה הסירה את התלות באירועים מיוחדים, כאשר כל תוכנית שמוכנה כנסת לדין במת"ע ומאושרת כחלק ממסלול מינהלי פשוט וברור, ללא המתנה מיותרת.

היסטוריה בצפון השומרון וביישובים הצעירים

לצד בניית שכונות ביישובים הוותיקים, המינהלת רשמה

הפרלמנטר שממשה את כללי המשחק

מדיוני פיקוח על הסתה לטרור ועד שינויי חקיקה היסטוריים: פועלו של חבר הכנסת שמחה רוטמן מוביל לשינוי פרדיגמה ומחזיר את המשיחות לימין

שירה לוי

הפרלמנטרית. מתברר כי במשך שנים נאכפה בישראל הנחיית ייעוץ משפטי ישנה המחייבת את המשטרה לקבל אישור מראש מהפרקליטות לפני כל פתיחה בחקירה בגין עבירות ביטוי, ובכללן הסתה לטרור. מצב אבסורדי זה מנע מהמשטרה לעצור תומכי טרור בזמן אמת.

רוטמן לא הסכים להשלים עם המציאות הזאת. הוא כינס בוועדת החוקה כ־14 עד 15 דיוני פיקוח ממוקדים שבהם, כדברי בינה, "ישב על הראש של המשטרה ושל הפרקליטות" ודרש הסברים ברורים. מקרה בולט שעמד במוקד הדיונים הללו היה רופא מבית החולים ברזילי, שסימן עשרות לייקים על תכנים המהללים את טבח שבעה באוקטובר, והפרקליטות סירבה במשך זמן רב לאשר את חקירתו. בזכות הלחץ הבלתי מתפשר בוועדה, ולצד פעילות משלימה של ארגוני חברה אזרחית, חל לאחרונה שינוי דרמטי: נרשמה עלייה תלולה במספר הנחקרים ובכתבי האישום המוגשים נגד מסיתים לטרור.

בד בבד עם דיוני הפיקוח, יושב ראש ועדת החוקה רושם היקף חקיקה חסר תקדים. בין היתר עברו חוקים לשינוי הרכב הוועדה לבחירת שופטים ולהוצאת נציגי לשכת עורכי הדין, לביטול עילת הסבירות, וכן שינוי אופן בחירתו של נציב תלונות הציבור על השופטים - צעד שמשמעותו העברת כוח מהמערכת המשפטית בחזרה לנבחרי הציבור.

ביטחוניות ועד שאלות של התיישבות וזהות. בעיניה, ההישג הגדול ביותר בקדנציה הנוכחית הוא בראש ובראשונה תודעת: "אני לא חושבת שיש אדם הגון אחד במדינת ישראל שלא מסכים וחותם על האמירה שיש בעיה במערכת המשפט", היא קובעת, ומגדירה זאת כניצחון תודעתי אדיר.

את ההתפכחות הזאת מתאר גם ברל'ה קרומבי, יועץ אסטרטגי ופעיל ציבור בולט שהוביל את קמפיין התמיכה ברפורמה. "שמחה ויריב יצאו למהלך הזה אחרי שבמשך 30 שנה הימין רק דיבר על זה", הוא מזכיר. לדבריו, המאבק הציפי בעיה רחבה הרבה יותר מבית המשפט העליון, בעיית קיומו של דיפ סטייט (מדינת עומק) - מוקדי כוח של פקידים שאינם נבחרים ששולטים בכל צומת מרכזי, ממיונים לצה"ל ועד ועדי עובדים שמסוגלים להשבית את המשק. רוטמן, באומץ ליבו, גיבה את "הלבה הרוחת" של בוחרי הימין, ונתן להם לראשונה קול משמעותי. "שמחה הוביל פה מהלך של יציאת הימין לחירות", קובע קרומבי.

מהפכת דיוני הפיקוח

אחד ההישגים המהותיים ביותר של רוטמן התרחש דווקא הרחק מעין המצלמות התקשורתיות. עורכת הדין בינה מציבה זרקור על דיוני הפיקוח שניהל כגולת הכותרת של עבודתו

בשנים האחרונות הפכה שאלת מערכת המשפט לאחד מקווי השבר המרכזיים בחברה הישראלית. בעבור תומכי השינויים אין מדובר בוויכוח משפטי אקדמי, אלא במאבק עמוק על יכולת המשיחות של ממשלות נבחרות, ועל שאלת היסוד: מי אמור לקבל את ההכרעות במדינה דמוקרטית, הציבור ונבחריו או המערכת המשפטית האקטיביסטית?

בתוך קלחת המאבק הזה הפך יושב ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, לאחת הדמויות המרכזיות והמשפיעות ביותר בזירה. חבר הכנסת שמחה רוטמן (הציונות הדתית) הוביל שורה ארוכה של חוקים ומהלכים שנועדו, הלכה למעשה, לחזק את המשיחות ולהחזיר את מרכז הכובד לרשות המחוקקת והמבצעת. ואולם כדי להבין את מלוא ההיקף של פעילותו, יש לצאת אל מחוץ למסדרונות הכנסת.

עורכת הדין יסכה בינה, מרצה למשפט וראש 'התנועה למשיחות ודמוקרטיה' (גילוי נאות: את התנועה ייסד חבר הכנסת רוטמן, והשניים אף היו שותפים במשרד עורכי דין), מסבירה כי המערכת המשפטית הפכה לפריזמה שדרכה עוברות כל ההכרעות החשובות של המדינה - מסוגיות

"ציון במשפט תיכדה"

משילות מחייבת תיקונים דחופים
במערכת המשפט

פרופ' טליה אינהורן

טור זה מציע שינויים מערכתיים חיוניים כדי שרצון העם הבא לידי ביטוי בקלפי יתממש במציאות. המצב הקיים, כשהכנסת הנבחרת והממשלה אינן מסוגלות למשול, אינו בר קיימא. הציבור רואה בעיניים כלות כיצד קולו נגול ממנו בידי פקידים, יועצים משפטיים ובית המשפט העליון, שעיקר בשבתו כבית משפט גבוה לצדק ריסק את האיוונים והבלמים בינו לבין הכנסת והממשלה, מינה עצמו מחוקק-על המתערב בכל תחום כראות עיניו ומבטל חוקים ואף חוקי יסוד.

בפסיקת בג"ץ נהיה היועץ המשפטי לממשלה "שומר סף" שעצתו מחייבת את הממשלה. זכות הכנסת או הממשלה להשמיע את עמדתה בביהמ"ש תלויה בהסכמתו. למי שנתפסים כעלולים לפגוע באנומליה החוקתית, או אף חלילה לגוון את התקשורת שהגנה עליה בעוצמה רבה, מזמנת מערכת המשפט והאכיפה רדיפה פוליטית בדמות חקירות פולשניות, פגיעות חמורות בפרטיות תוך שימוש לא חוקי ברוגלות ובשאר אמצעים חריגים, ואף כתבי אישום תפורים בתפרים גסים.

ח"כ שמחה רוטמן, שהיטיב לזהות את הבעיות בספרו "מפלגת בג"ץ", הצליח להעביר כיו"ר ועדת החוקה שורת חוקים בקריאה שנייה ושלישית - שינוי הוועדה לבחירת שופטים, ביטול עילת הסבירות, ביטול ממשלת החילופים, חיזוק נציג תלונות הציבור על שופטים, ביטול האורחות של פעילי טרור, ביטול מימון ייצוג לאסירים ביטחוניים, הסדרת העמדתם לדין וכליאתם של מרצחני טבח שמיני עצרת. בימים אלה הוועדה בראשותו שוקדת על חוק לפיצול תפקיד היועמ"ש.

דא עקא, שבישראל החוקים כשלעצמם אינם בוראים מציאות. לשם כך דרושים תיקונים מערכתיים אשר הדחופים שבהם מפורטים כסדרם להלן.

סדר הדין הפלילי שנהיה כלי ראשון במעלה לרדיפה פוליטית הוא חרפה לעם היהודי לדורותיו. רשויות האכיפה - היועמ"ש, הפרקליטות והמשטרה - מתנהלות בלי לתת דין וחשבון לאיש. הדלפות פליליות וזרמות כמים והקשר בין גופי האכיפה לתקשורת מטריד. יש להם הכוח להרוס אנשים כלכלית ופיזית, לרושש אותם ולעשותם חולים. בכפוף למקרים של פצצה מתקתקת, חובה שתהיה לכל נחקר הזכות שבעת החקירה ישב עורך דין מטעמו לצידו. הוא לא יוכל להפריע למהלך החקירה, אך כך יובטח שהחקירה תתנהל באמצעים חוקיים. יש לקצוב את הזמן מעת החקירה למועד ההעמדה לדין. **גוף הביקורת על רשויות האכיפה** יוסמך לקבוע סנקציות אישיות מחייבות כנגד מי שפועלים בניגוד לדין.

אין צורך בחוקה ואין מקום להקים בית משפט לחוקה. לישראל אין חוקה כי אין הסכמה רחבה על תוכנה. ניסיון לייצר חוקה יעורר מדגים בחברה. מכאן גם נגזר שאל לנו להקים בית משפט לחוקה. שופט צריך ליישב סכסוכים ומחלוקות על פי דין. באין חוקה השופטים שימונו ייאלצו להמציא אותה כראות עיניהם. כך נקבל בית משפט שמייצר סכסוכים ומזה יש לנו כבר די והותר.

איסור בחוק על ביטול חוקי הכנסת בידי בית המשפט. האיסור נחוץ כדי להשיב את האיוון בין הרשויות שהופר במהפכה החוקתית, כאשר ביהמ"ש נטל לעצמו את הסמכות שלא כדן. באנגליה ובניו-זילנד שאין להן חוקה אין לביהמ"ש סמכות כזאת, ובהולנד החוקה אוסרת במפורש ביקורת שיפוטית על חוקים. לחוק יהיה יתרון חשוב גלוי. ביהמ"ש העליון בישראל הוא הערכאה היחידה המוסמכת לקבוע תקדימים מחייבים בכל תחומי המשפט. לכן חשוב שיכהנו בו מומחים בתחומי המשפט השונים. הסמכות לפסול חוקים גורמת לבחירת פוליטיקאים בגלימות בשל החשיבות הרבה שיש לדעותיהם הפוליטיות, דבר הגורע מאיכות הפסיקה בתחומים השונים.

העברת הביקורת השיפוטית לבתי המשפט המנהליים. ההליך בו בג"ץ מכריע כערכאה ראשונה ואחרונה ללא בחינת ראיות הוא אנומליה שאין לה אח ורע בדמוקרטיות מערביות. יש להעביר את הביקורת השיפוטית על הרשות המבצעת לביהמ"ש המנהליים; לקבוע זכות עמידה רק לנפגע אישית במישרין מפעולת הרשות, כשהמחוקק יכול להסמך גופים ציבוריים (דוגמת הרשות להגנת הצרכן) לעתור בעניינים מסוימים; לקבוע עילות ברורות במשפט המנהלי - חריגה מסמכות, שיקולים זרים, אי-הבאה בחשבון של שיקולים רלוונטיים, פגיעה בזכות הצד הנפגע להישמע או כשהרשות התנהלה במשוא פנים; עילת הסבירות תוגבל למקרים שבהם הרשות נהגה באופן כה לא סביר ששום רשות לא הייתה נוהגת כך; וקביעת נושאים לא שפטים שבהם אין לשופטים יתרון על הרשות המבצעת.

פיצול משרת היועמ"ש. עוד ב-2009 תיאר פרופ' שלמה אבינרי את היועמ"ש כדמות החזקה ביותר בעולם המערבי, אף יותר מנשיא ארה"ב. יש לפצל את תפקידיו לשלושה: **יועץ לממשלה במשרת אמון**, שהממשלה תתייחס לחוות דעתו ברצינות אך לא תחויב לקבל אותה; **הממונה על התביעה הכללית** - שיש לו מומחיות במשפט הפלילי. גם לא ראוי שמי שמייצג לממשלה בבוקר יוכל להעמיד את השרים לדין לעת ערב; **מייצג המדינה בערכאות** - שחובתו לייצג את עמדת הרשות באופן מיטבי.

במקום שיש חברה יש משפט. תיקון מערכת המשפט בכללותה יעסיק אותנו שנים רבות, למעשה לנצח. אם ברצוננו להגשים את חלום הדורות ולהיות עם חופשי בארצנו, המשימות שמניתי חיוניות ודחופות. **אם נרצה, אין זו אגדה.**

בניגוד לפוליטיקאים שחששו מהאפקט המצנן של בג"ץ, רוטמן וחבריו מוכיחים שעל נבחרי ציבור לחוקק את מה שנחוץ לביטחון המדינה, ללא מורא מפסילת החוקים.

למרות ההישגים, בשורות הימין נשמעים קולות הדורשים מהלכים מהירים ונחרצים אף יותר. עורכת הדין בינה מציגה את הלך הרוח הזה ומציינת: "הציפייה היא שהתיקון של מערכת המשפט יהיה הרבה יותר מהיר והרבה יותר דרסטי". לדבריה, הגישה הבלתי מתפשרת של מערכת המשפט מחייבת תגובה עוצמתית יותר. היא מזכירה את עדותו של תת-אלוף (מיל') דדי שמחי, שניגש לאהרן ברק לאחר הטבח בבקשה לפשרה לאומית בוועדה לבחירת שופטים. תגובתו של ברק הייתה קשה: "אין פשרה, ולפעמים צריך ליפול על החרב". אל מול פקידות כזו, טוענת בינה, אסור למצמצם. עם זאת, היא מכירה לחלוטין באילוצים הפוליטיים, בעובדה שפוליטיקה היא אומנות האפשר, ומשבחת את העובדה שרוטמן לעולם אינו עוצר לרגע וממשיך להתקדם "עם מה שיש ועם מה שאפשר".

קרומבי מסכים כי תהליך תיקון של דיפ סטייט בן 40 או אפילו 100 שנה אינו יכול להסתיים ב"אבחת חוק וחצי", אך לדעתו התוצאות מורגשות היטב והמהלכים מתקדמים מהר מהמצופה. העובדה שראשי הקואליציה חתמו על מכתב שבו הצהירו שלא יישמעו לבג"ץ אם זה יורה לפטר את השר לביטחון לאומי, היא לטענתו אירוע שלפני חמש שנים היה נשמע דמיוני לחלוטין. "מאיפה הם קיבלו את האומץ הזה? מאיפה הם קיבלו את הרוח הגבית הזאת? מהרפורמה", הוא מסכם בסיפוק.

בסופו של דבר, פועלו של יושב ראש ועדת החוקה מסמן שינוי פרדיגמה היסטורי. לא עוד ימין ששולט כדי לנהל את מדיניות הפקידות הישנה, אלא ימין שלוקח אחריות, נאבק ללא חת על ערכיו, חושף את כשלי המערכת ומחזיר עטרה ליושנה - למען עם ישראל, למען ביטחונו ולמען עצמאות נבחרי.

צילום: נעה שטרן

ברל'ה קרומבי, יועץ אסטרטגי ופעיל ציבור: "שמחה ויריב יצאו למהלך הזה אחרי שבמשך 30 שנה הימין רק דיבר על זה. המאבק הציף בעיה רחבה הרבה יותר מבית המשפט העליון, בעיה של קיומו של דיפ סטייט - מוקדי כוח של פקידים שאינם נבחרים ששולטים בכל צומת מרכזי"

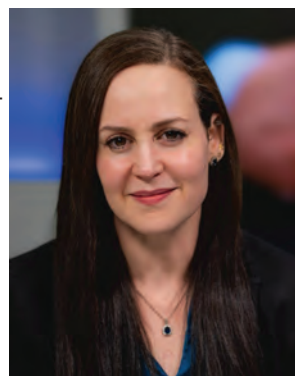
קרומבי מציין שרוטמן דאג גם לשינוי מינוחים רשמיים בחקיקה, מ"הגדה המערבית" ל"יהודה ושומרון", זירה שבה לדבריו בג"ץ "הצטיין ברדיפת יתר".

בנוסף לכך יצר רוטמן הבחנה תקדימית וברורה בין אסירים פליליים למחבלים ביטחוניים. בינה מסבירה כי עברין פלילי שייך לחברה ויש אינטרס לשקמו, ולעומתו מחבל המבקש להשמיד את המדינה אינו זכאי לזכויות שיקום. גישה זו תורגמה לשלילת קצבאות, הפסקת כספי קנטינות לחמאס, והחלטה כי דינוי הארכות מעצר של מחבלים בזמן מלחמה ייערכו בהיוועדות חזותית בלבד ולא בבתי המשפט, כדי לא לסכן סוהרים ומשאבים. לכך יש להוסיף את חוק עונש מוות למחבלי הנוח"ב, שאותו מגדיר קרומבי "היסטורי, לא פחות מחוק עשיית דין בנאצים ובעוזריהם".

לצד זאת, מתקדם ללא הרף הטיפול במוסד הייעוץ המשפטי לממשלה. עורכת הדין בינה מבהירה את הדחיפות שבפיצול התפקיד: "ריכוז הכוח, שיצר בג"ץ בפסיקתו, בידי היועץ המשפטי לממשלה מוביל בהכרח לריקבון, השחתה וניצול לרעה שהיום ברורה לעין כול. כבר שנים אנו מתריעים שחיוני לפצל את התפקיד הביזארי הזה, שאין לו אח ורע במדינות דמוקרטיות. שמחה מקלף שכבה אחר שכבה במלאכת אומן את התפקיד הזה ומוביל לפיצול המיוחל".

המקצוען שנושא את השריון

שני המרואיינים מלאי הערכה ליכולותיו וחוסנו של רוטמן. קרומבי מתאר אותו כפרלמנטר אדיר, יסודי, ובעל אומץ נדיר לעומת ראשי ועדות בעבר מהימין ש"לא העזו להזיז מהדק סיכות" מפחד המערכת המשפטית. עורכת הדין בינה מוסיפה ומציינת את מסירותו הרבה כשיאן הנוכחות בכנסת: "אדם שמוסר באמת את הנשמה שלו למען המטרה החשובה הזאת. בהחלט נכס לעם היהודי". לדבריה,

צילום: ערוץ 7

עורכת הדין יסכה בינה, מרצה למשפט וראש 'התנועה למשילות ודמוקרטיה': "ריכוז הכוח, שיצר בג"ץ בפסיקתו, בידי היועץ המשפטי לממשלה מוביל בהכרח לריקבון, השחתה וניצול לרעה שהיום ברורה לעין כול. כבר שנים אנו מתריעים שחיוני לפצל את התפקיד הביזארי הזה, שאין לו אח ורע במדינות דמוקרטיות"

המודל שמשאיר את העולים בארץ

מול שינוי מגמה וצניחה במספר העולים מחבר העמים, משרד העלייה והקליטה בראשות השר אופיר סופר עובר לתוכניות חירום בשטח. עם רפורמות רישוי מהירות לרופאים, הטבות מס דרמטיות וליווי קבוצתי של שנתיים, המשרד מצליח לבלום את הנשירה ולראשונה לקלוט קהילות שלמות מארה"ב ומצרפת ישירות לתוך הפריפריה ויהודה ושומרון

יעל בן ישר

בשנים האחרונות, וביתר שאת מאז אירועי השבעה באוקטובר 2023, חווה מדינת ישראל גל עלייה משמעותי המלווה בשינוי תפיסתי עמוק במערך הקליטה. משרד העלייה והקליטה, בהובלת השר אופיר סופר, פעל לפיתוח תוכניות חירום לאומיות להתמודדות עם אתגרי התקופה, תוך מתן מענה לאלפי עולים שהגיעו ארצה מתוך תחושת סולידריות וצינונות עמוקה, וחלקם גם מתוך תחושה שיש עלייה ברמת האנטישמיות ושהאדמה בוערת תחת רגליהם, בארצות שונות. במסגרת זו קודמו רפורמות להסרת חסמים בירוקרטיים, קוצרו תהליכי הרישוי המקצועי לרופאים ולבעלי מקצועות חופשיים כך שהעולים יוכלו להיקלט גם מבחינה תעסוקתית, והוענקה מעטפת תמיכה כלכלית ונפשית מותאמת לעולים החדשים שנחתו ישירות אל תוך מציאות ביטחונית מורכבת. השילוב והקליטה מאפשרים לעולים אלו לא רק פרנסה מובטחת, כי אם גם תחושת שייכות, ותועלת שהם מסוגלים לתרום לקהילה הקולטת אותם. מודל קליטה קהילתי, המלווה את העולה משלב התכנון בחו"ל ועד להשתקעות ברשויות המקומיות, מקל עליהם ומורכך את הנחיתה בארץ.

מלבד שילוב תעסוקתי מהיר, דגש מיוחד הושם גם בפתיחת אולפנים מתקדמים ללימוד עברית ולחזיון החוסן הקהילתי. המדיניות שהוביל המשרד תחת כהונתו של השר סופר רואה בעולים מנוע צמיחה אסטרטגי, דמוגרפי וכלכלי, אשר משתלב כיום בהצטיינות במערכי הרפואה, ההייטק, החינוך וההתנדבות האזרחית, ותורם ישירות לחזיון של החברה הישראלית, כך ששני הצדדים יוצאים נשכרים. גולן ואן, מנכ"ל עמותת 'קליטת קהילות ישראל', או בקיצור 'ישראל', עובד כמנכ"ל העמותה יחד עם אביו הרב שלום ואן, המשמש יו"ר העמותה, שאותה הקים לפני למעלה מ-30 שנה יחד עם הרב יהושע צוקרמן זצ"ל. העמותה היא היחידה מסוגה העוסקת בקליטת עלייה קבוצתית, להבדיל מהעליות הפרטיות או המשפחתיות. 'ישראל' מכינה את האנשים לעלייה, מצוותת אותם יחד לקבוצה אחת, ומאתרת בארץ קהילות המעוניינות לקלוט עלייה. יש לציין כי רוב הקהילות הקולטות הן מהצינונות הדתיות.

העמותה מפגישה בין קבוצת העולים לכמה קהילות פוטנציאליות לקליטה, וקבוצת העולים היא שמחליטה היכן ברצונה להיקלט. העמותה מצמידה ומממנת לקבוצה שני אנשי ליווי: פרויקטור שמנהל את הקבוצה, ומורה מקשרת לליווי הילדים בבתי הספר. הליווי נמשך שנתיים ונותן מעטפת שמזכירה את עצמה בקליטה מוצלחת, שכן 98 אחוזים מהעולים בעלייה הקבוצתית של העמותה נותרים בארץ, לעומת כ-70 אחוזים בלבד בפורמטים אחרים של עלייה. שר העלייה והקליטה, יחד עם צוות משרדו, רואים את הצלחת הפורמט ומעודדים אותו. השר גם הרחיב את ארצות המוצא של העולים. בעוד בשנים עברו, רוב העולים הגיעו ממדינות ברית המועצות

לשעבר, כיום מקומות המוצא מגוונים וכוללים עולים רבים מצרפת, במיוחד בגלל האנטישמיות הגואה שם, ומארצות הברית, שממנה הגיעו השנה שלוש קבוצות של עשרים משפחות כל אחת. בשנה הבאה מצפים להכפלת המספר מארה"ב, וכן צפויות לעלות קבוצות מאוסטרליה, מבריטניה ועוד. "השר מבין שלמשפחה שעולה ארצה, טוב לעשות זאת במסגרת קבוצתית ותמיכה לכל המשפחה", אומר ואן. עוד הוסיף ואן כי השר הבין שהקליטה רק מתחילה בנתב"ג, והמעטפת במושך שנתיים היא זו שמשמרת את העולים בארץ ואף מעודדת עלייה נוספת.

מאריאל ועד פריז

גם ראש העיר אריאל יאיר שטבון מעורה היטב בקליטת העלייה. העיר אריאל היא כבר שנים עיר שקולטת עולים. כבר מזמן הביא ראש העיר לשעבר רון נחמן עולים רבים מברית המועצות, בכמות ששינתה את המאזן הדמוגרפי בעיר והפכה אותה למזוהה עם קליטת עלייה. העלייה הייתה ועודנה אירוע משמעותי בעיר שהמסר שלה הוא: אנחנו רוצים עולים. אומנם האתגר לא פשוט, ויש מי שרואה בקליטת העולים מעמסה על הרווחה והכלכלה בעיר, אולם הרוב רואים בזה ערך ציוני וערכי, ומקבלים את העולים בשמחה ובמאור פנים.

שטבון עובד עם השר אופיר סופר מאז שנבחר לפני קצת יותר משנתיים לראש העיר. המלחמה בין רוסיה לאוקראינה שפרצה בפברואר 2022, הביאה למצב של "עולים מתוך חירום" וסיפקה גל עלייה נוסף. אירועי השבעה באוקטובר 2023 גרמו הן לגל אנטישמיות בעולם והן להתעוררות יהודית ציונית, שני גורמים שהביאו לגל עלייה חדש, והפעם לא רק מרוסיה ומאוקראינה, אלא במיוחד מצרפת, שסיפקה את מספר העולים הגדול ביותר לעיר מארצות המערב. העלייה מצרפת הגיעה בלי שהייתה בעיר תשתית מתאימה לקלוט אותם - לא היו דוברי צרפתית בקרב אנשי המקצוע שטיפלו בעולים, ולא היה גרעין קהילתי של דוברי צרפתית שיוכל להקל את חבלי הקליטה שלהם. לדברי שטבון, השר סופר סייע בתקציבים, נתם לעריכת ירידי עלייה בצרפת שגם שטבון עצמו היה באחד מהם, והיה שותף בדאגה לליווי האישי הצמוד לעולים, וכשהגיעו ארצה גם לטיולים ופעילויות שונות.

שטבון מזכיר את עמותת 'ישראל' ומציין אותה לטובה כגוף שתורם המון לקליטה מיטבית של העולים בארץ, ובמיוחד מצרפת בעת האחרונה. לדוגמה, כדי לעזור לילדי העולים בבית הספר צריך מורה דובר צרפתית. ומכיוון שהילדים מפוחדים בכמה בתי ספר, יש יחסית מעט דוברי צרפתית בכל מוסד, וצריך לדאוג להם כמו שדאגו בזמנם לעולים דוברי הרוסית. את זה עושים בעיר אריאל בסיוע העמותה, שבאריאל קוראים לה 'עלייה דה גרופ' - עלייה קבוצתית. לדברי שטבון, הליווי הארוך מטעמם משמעותי מאוד ונותן מענה ליום שאחרי. מלבד הליווי המקצועי, מצמידים למשפחות העולות משפחות ותיקות שמאמצות אותן ושומרות איתן על קשר. כך ניתן למצוא משפחת עולים שגם אחרי שנה בעיר, מקבלת עוגה לשבת מהשכנים.

לאחר הקליטה המוצלחת של הקבוצה הצרפתית, יאיר שטבון כבר

נושא את עיניו ליעד הבא ומעוניין לקלוט קבוצות עלייה מהמדינות האנגלו-סקסיות - ארצות הברית, בריטניה, אוסטרליה וקנדה, אם כי הוא מודע לקושי להביא עולים מיעדים אלו בגלל הקושי לשווק להם עיר מחוץ לקו הירוק - נתון שלא הפריע כלל לעולים מצרפת. הפתרון, לדבריו, הוא לערוך להם סיורים בעיר, להראות להם את אופייה הרבגוני, "ואז הם מבינים שיש פה משהו מיוחד ומעניינים להישאר".

הגידול הצפוי של אריאל, שעתידיה לבנות עוד 18,000 יחידות דיור בשנים הבאות, מהווה כר נרחב מאוד לקליטה נוספת של עליית. ושוב מציין שטבון את השר סופר ואת האכפתיות והעזרה שהוא וצוותו נותנים בתקציבים, בכוח אדם ובתכנון מדויק.

אופיר סופר. שר העלייה והקליטה

גולן ואר, מנכ"ל עמותת 'קליטת קהילות ישראל':
 "השר מבין שלמשפחה שעולה ארצה, טוב לעשות זאת במסגרת קבוצתית ותמיכה לכל המשפחה"

יאיר שטבון, ראש העיר אריאל:
 "אומנם האתגר לא פשוט, ויש מי שרואה בקליטת העולים מעמסה על הרווחה והכלכלה בעיר, אולם הרוב רואים בזה ערך ציוני וערכי, ומקבלים את העולים בשמחה ובמאור פנים"

אייל פינס, מנכ"ל מכון מאיר:
 "הם באמת פותרים בעיות ויצרו מהפכה כך שכל יהודי שמתעניין בעלייה, הם הולכים איתו יד ביד"

- הולך לכל המקומות, נפגש עם האנשים, כולל פגישה עם הרב ביגון, מדבר עם התלמידים, שואל ומתעניין בהם. הוא הראש הדוחף את כל הצוות לעבוד מכל הלב, משרה את "רוח המפקד" ומכתיב את האווירה המיטבית לאנשי צוותו.

סך העולים ארצה בשנת 2025 הוא 22,122. זו אומנם ירידה משנת 2024, שבה עלו כ-30,000 איש, ומ'2022-2023, שבהן עלו כ-90,000 איש, בעיקר מרוסיה, אוקראינה ובלארוס, אך העלייה המסיבית בשנים ההן נבעה ממלחמת רוסיה-אוקראינה - חלק מן העולים ברחו מהמלחמה וחלק ברחו מגיוס. לאחר עלייה גדולה זו חלה ירידה במספר העולים. לאחר שראו במשרד העלייה והקליטה כי מתוך העולים הללו ירדו בחזרה קרוב ל-40,000 איש, הוחלט על שינוי מדיניות. חוק הדרכונים שונה בגלל שנוצרה בעיה שעולים הגיעו, הוציאו דרכון ומיד המשיכו הלאה לארצות אחרות. מכיוון שמטרת משרד העלייה והקליטה היא להשאיר את העולים בארץ, הוחלט להחזיר את הנוהל הקודם, שלפיו עולה יכול לקבל דרכון רק חצי שנה לאחר שעלה ארצה, ולא באופן מיידי. כיום אופי העלייה השתנה, ויש עלייה רבה יותר מארצות אחרות: צרפת, ארצות הברית ובריטניה, כתוצאה מהאנטישמיות הגואה.

צעד משמעותי נוסף שקודם יחד עם משרד האוצר הוא שהחל מנובמבר 2025 עד סוף 2026 ניתן פטור גורף ממס הכנסה לעולים החדשים, במטרה לגרום לעולים גם להשקיע בהשקעות שונות במדינת ישראל. בשעה שישנה עליית מיסים בחו"ל, כמו בניו יורק, מאפשרים לעולים להשקיע פה במקום זאת.

המשרד ערך ירידי עלייה בפריו ובולגוד, הוא מעודד עלייה של סטודנטים, חיילים בודדים ומשפחות צעירות, דואג לליווי אישי ולהכוונה להשגת רישיון למקצועות נדרשים כבר מחו"ל, כך שהעולים יהיו מסודרים מבחינת יכולת העבודה שלהם כשיגיעו. המשרד מסייע בשכר דירה, נותן לעולים פטור ממס רכישה על דירה עד סכום מסוים. ללא ספק, מדינת ישראל, בעזרת משרד העלייה והקליטה, מקדמת בברכה את העולים ארצה!

מתל אביב לניו יורק

בין יתר תפקידיו, אייל פינס, מנכ"ל מכון מאיר, עוסק גם בקליטה מיטבית של עולים חדשים במכון. מכון מאיר הוקם לפני כ-50 שנה על ידי הרב דב ביגון במטרה לקרב יהודים ליהדות בדרך של אהבה ושלום, והיה חוד החנית בעולם התשובה. רבים מהתלמידים במכון מאיר ובמכון אורה - המקבילה לבנות - הם עולים חדשים, שהמכון פועל להביאם ארצה ולהכיר להם את העולם היהודי. בשל הגעתם מארצות שונות, ישנן מחלקות שונות באולפן ללימוד העברית - באנגלית, בצרפתית, ברוסית ובספרדית. כשאדם מחו"ל מגיע למכון מאיר או למכון אורה הוא זוכה למערכת תמיכה רחבה המסייעת לו להתחבר, למצוא פרנסה ולהיקלט בקהילה בארץ. אחוזים גבוהים ביותר של התלמידים מחו"ל אכן נשארים בארץ ונקלטים בהצלחה.

פינס אומר כי מאז שהשר סופר הגיע למשרד העלייה והקליטה הוא מגלה מעורבות אישית, מגיע למכון לפגוש את התלמידים העולים, שומע ממקור ראשון את הצרכים והבקשות, ויוצר שיתופי פעולה עם המכון. עוד אומר פינס כי צוותו של השר סופר מתייחס למשימה באופן רציני ומשמעותי, ופועל להגעה לתוצאות אמיתיות, לעזור ולהבין את הצרכים. "הם עושים סדר ומתווים שרשרת של תהליך קליטה, ומציעים פלטפורמה לפעולות בשטח". גם הוא, כמו שטבון, מציין את המערכת הסדורה ופישוט הבירוקרטיה של המשרד הן בהבאת העולים והן בהישארותם בארץ, באופן ידידותי, קליט ומסור, תוך מתן תחושה לעולים שהם רצויים ו"רק חיכינו לך" - גישה שמחזקת מאוד את רוחם של העולים ונותנת להם תחושת שייכות ואכפתיות.

"כמעט לא נתקלנו בבעיות שלא באו על פתרונן", אומר פינס. הוא מרעיף שבחים על אנשי משרד הקליטה ואומר שחד-משמעית רואים שהם "באו לעבוד", ולא רק לסמן וי. "הם באמת פותרים בעיות ויצרו מהפכה כך שכל יהודי שמתעניין בעלייה, הם הולכים איתו יד ביד". על השר סופר הוא אומר כי מאז שנכנס לתפקידו, הוא "חיית שטח"

ניצחון הרוח

הביטחון, שפותחים "מועדונים סגורים" שאחזו בקונספציות ישנות לחשיבה אחרת ורעננה.

המעבר הזה, מתפיסת הכלה לתפיסת הכרעה, דורש בירור מושגי. תת־אלוף במילואים ארז וינר, מבכירי המפקדים במילואים שפעלו לאורך המלחמה, מסביר את ההבדל התהומי בין המושגים הכרעה וניצחון: "הכרעה היא מושג טקטי. היא כאן ועכשיו, כשהאויב מבין או מחליט שהוא לא רוצה או לא יכול להמשיך להילחם", ואילו ניצחון הוא המונח האסטרטגי המלא. כדי להביא לניצחון אמיתי, הכרעה צבאית חייבת להיות מלווה בפעולות משלימות כמו תפיסת שטח, הגירת אוכלוסיית אויב והסכמים מדיניים מול צדדים אחרים. וינר מדגיש כי ישראל נמצאת בעיצומה של מלחמת התקומה - מערכה ארוכה שכוללת את שלל המבצעים בעזה, בלבנון ובאיראן. תפיסת הביטחון החדשה, שטרם נכתבה באופן רשמי אך מיושמת בפועל, מחליפה את ההכלה המסוכנת במושג של "אכיפה" - פגיעה מתמדת ביכולות האויב, מבלי להמתין להבשלת כוונותיו לירות או לתקוף, לצד בניית "קיימות ביטחונית" ורכישת עצמאות גדולה יותר בייצור ופיתוח משאבים ביטחוניים.

המעבר מתפיסה פסיבית ומהססת להתקפיות בלתי מתפשרת לא התרחש בחלל ריק. הוא דרש מאבק עיקש בתוך הדרג המדיני, ובינו ובין מערכת הביטחון. כאן בולטת תרומתם של שרי מפלגת הצינונות הדתית. לשאלת מעורבותם של השרים בניית הספינה, קובע וינר נחרצות כי לשרים סמוטריץ' וסטרוק "יש תרומה רבה ומשקל משמעותי בקבינת הכללי וגם בקבינת המצמצם". וינר מזכיר כי דברים ואמירות שהשמיעה השרה סטרוק עוד לפני השבעה באוקטובר לגבי אופן הפעולה הנדרש מול הטרור "הפכו הלכה למעשה לאותה תפיסה שאנחנו מדברים עליה".

המאבק על תפיסת ההכרעה לא היה פשוט. וינר חושף כי בזמן שחברים אחרים בקבינט, כמו השרים לשעבר גנץ ואיזנקוט, ואף שר הביטחון לשעבר גלנט, שאימץ את עמדת הרמטכ"ל הקודם הרצי הלוי, דחפו לא פעם להפסקות אש מוקדמות, לעצירת הלחימה בעזה כדי לעצור בלבנון או להימנעות מכניסה לרפיח - השרים סטרוק וסמוטריץ' היו סמן התקפי ולוחמני שגיבה את קו ההכרעה של ראש הממשלה.

וינר אף מותח ביקורת על כוחו הרב לעיתים של הדרג הצבאי, שמצליח למסמס החלטות של הדרג המדיני, דוגמת ההנחיה הברורה להקמת ממשל צבאי חלקי שהיה מונע את השתלטות חמאס על הסיוע ההומניטרי. אל מול הניסיונות של גורמים בדרג הצבאי ובתקשורת לייצר דה־לגיטימציה לשרים ולצייר את דרישתם להכרעה כמנועת

עמידה איתנה מול לחצים בין־לאומיים ושמירה קפדנית על אינטרסים לאומיים ארוכי טווח, גם כאשר הדבר גובה מחיר ומעורר מורכבות מדינית וכלכלית. בעוד השר סמוטריץ' מזוהה עם ניהול כלכלת המלחמה, גיבוי כוחות המילואים ומתן יציבות למשק בתקופה ממושכת של לחימה, השרה סטרוק מזוהה עם הקו הערכי והביטחוני הדורש להימנע מפתרונות זמניים של סבבים והסדרים רופפים, ולהתמקד בשינוי יסודי של המציאות הביטחונית.

כדי להבין לעומק כיצד נתפסת המדיניות הזו מחוץ למערכת הפוליטית, ומה חלקם של סמוטריץ' וסטרוק בעיצוב הקו שמוביל את ישראל, יצאנו לשמוע את קולם של אנשי ביטחון, חינוך ורוח המעורים היטב בשטח ובחזית הלחימה: תת־אלוף במילואים ארז וינר; הרב אליעזר שנוולד, ראש ישיבת ההסדר מאיר הראל ואלוף־משנה במילואים; וסגן־אלוף במילואים איתמר איתם, קצין קרבי ומפקד גדוד מילואים.

המהפכה המנטלית ושינוי תפיסת ההפעלה

על מנת להבין את גודל השעה, יש לעמוד קודם כול על השינוי התודעתי העמוק שעבר על כוחות הביטחון ועל החברה הישראלית כולה. סגן־אלוף במילואים איתמר איתם מתאר זאת כמהפכה של ממש: "הטראומה של השבעה באוקטובר חוללה מספר מפנים, והחשוב שבהם הוא המפנה הנפשי או המנטלי - איך אנחנו תופסים את עצמנו ביחס לאויב וביחס למטרות המלחמה". איתם מצביע על חזרתה של היוזמה לידי צה"ל בכל הזירות, החל מהמבצעים באיראן, דרך התקפת הפתע של הביפרים ועד למבצע "חצי הצפון" בלבנון ומבצעי השטח.

לדבריו, ישראל חזרה לאחוז בשטח, דבר שממנו ניסתה להימנע שנים ארוכות, והיא עושה זאת כעת בעזה, בלבנון, בסוריה וביהודה ושומרון. שינוי משמעותי נוסף הוא הטיפול בתשתיות האויב. "אנחנו לא נופלים לבור הזה שמנסה כל הזמן להתעלם מהמציאות שבה אורחי האויב הם שותפים מלאים ללחימה, וכפרי האויב הם חלק אינטגרלי מהמערכים המבוצרים", קובע איתם, ומדגיש כי צה"ל משמיד באופן יזום תשתיות אלו בכל הגזרות.

כמו כן הוא מציין את נכונות המערכת לגבות מחיר אישי מראשי הטרור ואף נכונות ליישם עונש מוות למחבלים דרך החוק שעבר, לא מתוך אילון של הגנה עצמית אלא כאמירה צלולה של צדק. שינויים אלו מלווים גם בשינויים פרסונליים בעמדות מפתח במערכת

מול לחצים בין־לאומיים כבדים, עוצמת האמונה הניבטת מן השטח מחוללת מהפך תודעתי שעובר מתפיסת הכלה לניצחון מוחלט. בעוד הלוחמים והעורך מגלים חוסן פלאי, השרים סמוטריץ' וסטרוק מסמנים בקבינט את העוגן הערכי והביטחוני הבלתי מתפשר, ומבטיחים כי ההקרבה העצומה של הדור הענק הזה תתורגם לשינוי המציאות הביטחונית לדורות

שירה לוי

מלחמת חרבות ברזל הפכה מזמן מעוד מבצע צבאי למערכה אסטרטגית רחבת היקף, שמעצבת מחדש את תפיסת הביטחון של ישראל. אחרי שנים ארוכות שבהן ישראל ניסתה לנהל סבבי לחימה קצרים והכלה ביטחונית, נדמה שהפעם התקבלה החלטה אחרת, היסטורית במהותה: חתירה להכרעה ארוכת טווח. המערכה הזו מתנהלת לנוכח לחצים בין־לאומיים כבדים, מחירים כלכליים ואתגרי עומק חסרי תקדים בירה הפנימית והעולמית. בצד הצבאי, צה"ל פועל באופן עקבי לפירוק יכולות האויב ולשינוי המציאות הביטחונית בכלל הגזרות. במקביל, הדרג המדיני נדרש לייצר אורך נשימה - ביטחוני, כלכלי ולאומי - שיאפשר לישראל להמשיך במערכה ההיסטורית עד להשגת יעדיה המלאים.

בתוך הקו הזה, בלטו לאורך המלחמה השרים בצלאל סמוטריץ' ואורית סטרוק מסייעת הצינונות הדתית. שני השרים נחשבים בקבינט לקולות העקביים והנחרצים ביותר הדורשים חתירה להכרעה מלאה,

צילום: ג'ואי כהן

סגן אלוף במילואים איתמר איתם:
"הטראומה של השבעה באוקטובר חוללה מספר מפנים, והחשוב שבהם הוא המפנה הנפשי או המנטלי - איך אנחנו תופסים את עצמנו ביחס לאויב וביחס למטרות המלחמה"

צילום: לירון מולדובן

תת־אלוף במילואים ארז וינר:
"הכרעה היא מושג טקטי. היא כאן ועכשיו, כשהאויב מבין או מחליט שהוא לא רוצה או לא יכול להמשיך להילחם"

צילום: יהודה שמואל

אלוף־משנה במילואים הרב אליעזר שנוולד, ראש ישיבת ההסדר מאיר הראל: "מה שקרה כל הזמן זה ששקלנו את העתיד על חשבון השקט בהווה. עכשיו שינינו דיסקט, אנחנו מסתכלים על הצורך לייצר בהווה, כולל המחירים הכואבים של זה, כדי ליצור תמונה טובה יותר בעתיד"

הציונות הדתית היום לתפקידה של התנועה הקיבוצית בשנות ה־50 של המדינה: "זאת מלחמה של עם ישראל ולא של ציבור אחד. עם זאת, בהחלט יש ציבור שמוביל היום בצורה מובהקת מעל גודלו היחסי באוכלוסייה - וזאת הציונות הדתית". סגן־אלוף איתם מסכים כי המלחמה מצויה תחת קונצנזוס רחב ושותפים לה מכל גוני החברה, אך מציין כי קיימת "אליטה משרתת" שלקחה על עצמה אחריות מוגברת - תופעה שיש לגשת אליה בענווה ובהכרת הטוב אמיתית.

הרב שנוולד מצביע על המקורות העמוקים של מסירות הנפש הזאת. הוא יוצא נגד הניסיון לטשטש ולגמד את חלקה המיוחד של הציונות הדתית במלחמה, ניסיון שלדבריו פוגע במשפחות השכולות שגידלו את בניהן על ברכי הערכים הללו. "העוצמות האלה לא באו משמיים ולא מדי־אן־אי, הן באו מכוח בית המדרש של הציונות הדתית, שגידל דורות של אנשים עם תפיסת עולם לאומית־ציונית־דתית, עם מסירות בתחום האזרחי והביטחוני כתפיסת עולם של תורה", הוא מסביר. מתוך בית המדרש הזה וערכיו יצאו גם הנציגים הפוליטיים כמו השרים סמוטריץ' וסטרוק, אשר מתפקדים, לדברי הרב, כסמן ימני ורוח גבית של חוסן ויכולת עמידה, ומשפיעים על תפיסת הקבינט כולו ועל ניהול המערכה.

סוגיה מרכזית המרחפת מעל הימשכות המערכה היא יכולת העמידה של העורך האזרחי לשאת במחירים לאורך זמן. מהשטח עולה תמונה של חוסן מפתיע, הנשענת על ההבנה שזוהי מלחמת קיום. תת־אלוף וינר ממחיש את אורך הנשימה הנדרש באמצעות פרספקטיבה היסטורית: "בעלות הברית נלחמו בנאצים חמש שנים, ואף אחד לא בא ב־1943 ואמר 'די, זה נמשך יותר מדי זמן, צריך לעצור'. יש מטרה, וכשנגיע למטרה נעצור". לדבריו, על אף האבדות והכאב, המדינה מוכיחה חוסן אזרחי וכלכלי יוצא דופן. הכלכלה ממשיכה לפעול, מוסדות החינוך פתוחים, והשגרה נשמרת לצד המלחמה. "אם זה כבר נכפה עלינו בשבעה באוקטובר, בואו ננצל את זה עד הסוף כדי לסדר דברים שהיינו צריכים לטפל בהם המון המון שנים", הוא מחדד.

כדי לאפשר לעורך את אורך הנשימה הזה, נדרשת מעטפת רחבה מצד הממשלה. כאן משתלבת עבודתו של שר האוצר סמוטריץ', המנווט את כלכלת המלחמה באופן שמאפשר את המשך תפקוד המשק וגייבי המערך הלוחם חרף הזעזועים, לצד מאבקה של השרה סטרוק בקבינט נגד חזרה לקונספציות עבר. המדיניות הזאת אינה מנותקת מרחשי הציבור - אדרבה, היא שואבת ממנו את כוחה. הרב שנוולד מציין כי הדרישה להמשיך מגיעה דווקא מאלו שמשלמים את המחיר האזרחי הכבד ביותר - המפונים מבתיהם: "אנשי הצפון אומרים בצורה מאוד ברורה: תמשיכו כמה שצריך על מנת שנגיע בסוף לשקט. לא השקט שהיה לפני המלחמה, אלא מצב נורמלי".

העמידה הנחרצת של שרי הציונות הדתית נגד הסכמי כניעה או פתרונות רופפים מספקת לעורך את היציבות והוודאות הנדרשות. כשהאזרחים והמפונים רואים שיש מי ששומר על האינטרסים שלהם בחדרי הקבינט ומוודא שההקרבה לא תהיה לשווא, הם מעניקים להנהגה את המנדט והכוח להמשיך עד להשלמת המשימה והסרת האיום באופן מוחלט.

שרשרת של ניצחונות היסטוריים

למרות המחירים הכבדים והאבדות, קולם של המפקדים ואנשי הרוח המגיעים מהשטח רווי באופטימיות אמונית עמוקה. סגן־אלוף איתם מציע לנו להסתכל על המציאות ההיסטורית בפרספקטיבה רחבה: "קודם כול אנחנו כבר מנצחים, בעצם זה שעם ישראל חי ומנהל את חייו תחת איומים קיומיים. אנחנו לא נלחמים שלוש שנים, אנחנו נלחמים 120 שנה של מאבק על חירות פה. הגרף הזה הוא גרף של עלייה וניצחון - מאלפים בודדים שהיו זרוקים בגטאות חברון וטבריה אנחנו מדברים על מדינה משגשגת אדירה, מעצמה אזורית ובין־לאומית שמנצחת את אויביה".

הרב שנוולד מסכם את גודל השעה ואת חשיבות העמידה הנחרצת של הדרג המדיני: "כולם מבינים שהגענו להישגים פנומנליים שאף אחד לא חלם עליהם. אם יאפשרו לנו להשלים את המלאכה ולהגיע לשינוי משמעותי שיסיר את האיומים מעל מדינת ישראל, אנשים יסתכלו לאחור ויבינו שעשינו דבר היסטורי בתולדות המדינה".

מלחמת חרבות ברזל תיחקק בדברי ימי האומה כנקודת מפנה דרמטית. בתוך הכאב העצום צמחה מנהיגות שטח פלאית של גיבורים. אל מולם ניצבים נציגי הציבור בדרג המדיני, ובפרט השרים סמוטריץ' וסטרוק, המוכיחים כי מנהיגות ערכית אינה נכנעת בפני הלחצים, אלא עומדת כצוק איתן על הזכות והחובה להכריע את האויב. ההתעקשות על הכרעה ברורה ושלילת פתרונות זמניים הן שיקוף מדויק של רוח הלוחמים בשטח ושל צוואת הנופלים. הציבור הזה, בין הרוח האיתנה של בית המדרש והשטח ובין המדיניות בקבינט, הוא הערובה האמיתית לביטחון ישראל ולניצחון המוחלט שאליו צועדת האומה.

מקיצוניות, עמידתם האיתנה של סמוטריץ' וסטרוק מוכיחה כי הדרג המדיני מחויב להתוות דרך של ניצחון מוחלט ולא להיכנע.

לצד המערכה הצבאית, ניצבת המערכה על אורך הנשימה האזרחי והכלכלי, שבה מנווט שר האוצר סמוטריץ'. וינר משבח את צעדיו של סמוטריץ' בתחום התגמול והתיעדוף לכוחות המילואים - צעדים משמעותיים בהקרת המשרתים. עם זאת, הוא קורא להרחיב צעדים אלו למהלכים אסטרטגיים נוספים, כגון הענקת קרקעות ודיוור לחיילים משוחררים בנגב ובגליל בדומה לפרויקט החוות ביהודה ושומרון, ובכך לקבע עדיפות מתקנת במדינה לאלו הנושאים על גבם את נטל הביטחון.

הגבורה והרוח הגדולה של הלוחמים

הממד הטקטי והמדיני לא היה יכול להתקיים לולא הרוח האדירה שנושבת מן השטח. הרב אליעזר חיים שנוולד חווה את המלחמה כראש ישיבת הסדר השולח את תלמידיו לחזית, כאלוף־משנה במילואים, וכאב לחמישה בנים המשרתים במערכות הביטחון ובצה"ל, שאחד מהם אף נפצע באורח קשה במהלך הלחימה. הרב מצביע על שינוי עומק תודעתי שמלווה את הציבור ואת הלוחמים לאורך המערכה כולה. לדבריו, החברה הישראלית חצתה מחסום פסיכולוגי של חשש מיוזמה צבאית, ושינתה את סדר העדיפויות הלאומי: "מה שקרה כל הזמן זה ששקלנו את העתיד על חשבון השקט בהווה. עכשיו שינינו דיסקט, אנחנו מסתכלים על הצורך לייצר בהווה, כולל המחירים הכואבים של זה, כדי ליצור תמונה טובה יותר בעתיד".

הרב שנוולד מסביר כי ההישגים האסטרטגיים חסרי התקדים שאליהם הגיעה ישראל במערכה הנוכחית - דוגמת הפעולה החופשית באיראן ופירוק יכולות האויב בירות השונות - אינם רק פועל יוצא של טקטיקה צבאית, אלא נשענים על "צירים תודעתיים" אזרחיים. "תחושת המסוגלות, האחדות והאמונה בצדקת הדרך, הניעו מלמטה את העוצמות האדירות שהביאו אותנו להישגים אסטרטגיים", הוא מסביר.

כאשר הוא נשאל על אורך הנשימה של העורך והיכולת להמשיך לשאת במחירי המלחמה, מסמן הרב שנוולד את החיבור הישיר לדרג המדיני ולדרישה לניצחון. "אם תהיה הרגשה בציבור שההחלטות שמתקבלות נועדו להגיע להכרעה ארוכת טווח, אין ספק שאנשים יגלו את החוסן ויאזרו עוז כדי להמשיך", הוא קובע, אך מזהיר כי לציבור אין כוח ל"גרירת רגליים וסחיבת זמן ללא תכלית". בהקשר זה, הוא מעניק גיבוי מלא לקו הבלתי מתפשר שמובילים השרים סמוטריץ' וסטרוק, ומדגיש כי לשרי הציונות הדתית "יש זכויות רבות בתפיסה הזאת" הדוחפת את הקבינט להכרעה אמיתית ולשינוי היסטורי של המציאות הביטחונית במזרח התיכון.

סגן־אלוף איתם מחזק את הדברים, ורואה בהתייצבות המתמשכת של הלוחמים הוכחה חיה לכך שהשטח מבין את הצורך העמוק בהכרעה ומוכן לשאת במחיר. הוא מתאר את הגבורה שהתגלתה במהלך המלחמה כיוצאת דופן בהיסטוריה של עם ישראל, תופעה שלא ראינו כמותה לפחות מאז מלחמת יום הכיפורים או מלחמת העצמאות. "החיילים הסדירים, בני דור הטיקטוק והמסכים, שזוללנו קצת בגדלות הנפש שלהם, התגלו כדור ענק. המופע המדהים עוד יותר הוא צבא המילואים, שהתעורר אחרי הרבה שנים של הזנחה וחוסר אמון מצד המערכות הביטחוניות ביכולות שלו, והתגלה כמשענת היציבה והבטוחה של עם ישראל לחירותו", הוא אומר.

לדבריו, העובדה שהיחידות ממשיכות להתייצב ולתפקד באופן מלא למרות הקושי והעומס המצטבר מוכיחה שהציבור בבית והלוחמים מבינים היטב את אורך הרוח הנדרש למערכה בסדר גודל כזה. איתם מדגיש כי אורך הנשימה הזה נשען על תשתית אזרחית אדירה של תמיכה מבית: "מעגל משפחות המילואים ואימהות המילואים ונשות המילואים, זו תופעה שאין לה אח ורע בעולם". המסירות האדירה הזו מהשטח ומהעורך היא שמעניקה לדרג המדיני את המנדט הברור להתנהל בנחישות מול הלחצים הבין־לאומיים, ולעמוד ללא פשרות על העקרונות היסודיים של ביטחון ישראל עד להשגת יעדי המלחמה.

הציונות הדתית: חלוציות מתחת לאלונקה הלאומית

אי אפשר לנתק את ההישגים הביטחוניים והמדיניים מההתייחסות חסרת התקדים של הציבור הדתי־לאומי. אף שהמורואניים מקפידים להדגיש כי מדובר במלחמה של כל עם ישראל ולא של מגזר אחד, קשה עד מאוד להתעלם מהנוכחות הבולטת, ולמרבה הצער גם ממספר הנופלים הגבוה מקרב בני הציונות הדתית.

תת־אלוף וינר מדגיש כי לא מדובר חלילה במערכה מגזרית, אלא בהתגייסות של חלוץ לפני המחנה. הוא משווה את תפקידה של

כשהמחיר עולה, המוטיבציה מזנקת

7 באוקטובר הוכיח שוב שהרגישות הציבורית בישראל היא הנשק הכי חזק של חמאס, שמנהל משא ומתן מול הבטן שלנו ולא מול הראש. כדי לעצור את המעגל שבו משוחררי העבר הופכים לאדריכלי הטבח הבא, הצעת החוק של חבר הכנסת אוהד טל מבקשת לכבול את ידי הממשלה בחוק שמגר הנוקשה למשוואה היחידה על השולחן

הילה פוחס

צילום: חיים גולדברג, פלאש 90

סוגיית שחרור המחבלים תמורת פדיון שבויים מלווה את מדינת ישראל כפצע פתוח ומדמם מזה עשורים, אך אירועי 7 באוקטובר הפכו את הדיון התאורטי לשאלת חיים ומוות אסטרטגית וקיומית. בעוד הלב הציבורי נקרע נוכח סבלם של החטופים ובני משפחותיהם, מאחורי הקלעים של בית המחוקקים מתנהל כעת מאבק נחוש לשבירת המשוואה הישנה, באמצעות הצעת חוק חדשה של חבר הכנסת אוהד טל המבקשת לעגן סוף סוף את מסקנותיה הנוקשות של ועדת שמגר.

כדי להבין כיצד הגענו למציאות שבה האויב הפך את הרגישות האנושית שלנו לכלי הנשק האפקטיבי ביותר שלו, וכיצד ניתן לכבול את ידי הממשלה בחוק כדי למנוע את החטיפות הבאות, יש להקשיב לניתוח הקר של מי שהתריע על המחדל כבר לפני שנים. "התפקיד שלנו כעורכי דין הוא להשתמש בכלים מקצועיים כדי לנתח את המציאות בצורה קרה. לפעול מהראש, ולא מהבטן. הניתוח שלי לאורך כל השנים הראה שמדינת ישראל עושה שגיאה אסטרטגית מרה", פותח עורך הדין יצחק מירון, מי ששימש כעד מומחה בפני ועדת שמגר וחלק מהמלצותיו אומצו בדוח הרשמי. עורך הדין מירון, שבעבר פעל משפטית מטעם מפוני גוש קטיף כדי לשפר את התנאים הכלכליים בהצעת חוק ההתנתקות, רואה את תפקידו הנוכחי בהגנה על האינטרסים הקיומיים של מדינת ישראל. "בנושא החטופים מתעוררת שאלה שהיא שילוב של טקטיקה משפטית, פוליטית ומוסרית. זו השאלה המוסרית הקשה מכולן: האם להעדיף להקריב חיים של אנשים שזהותם אינה ידועה כעת בפיגועים עתידיים, לעומת הצלתם של אנשים ששמותיהם ופניהם מוכרים לנו כעת?"

לדבריו, ההיסטוריה הישראלית מוכיחה שכאשר המדינה הפגינה קשיחות - הטרור נסוג. "בשנות ה-70 וה-80 חוונו סדרה של פיגועי מיקוח קשים, כמו מלון סבוי, קו 300. המחבלים הניחו שאם ישתלטו על אוטובוס או מלון, ישראל תיכנע ותשחרר אסירים. ברגע שמדינת ישראל הודיעה בצורה נחרצת שהיא אינה מנהלת משא ומתן תחת אש ומסרבת לתנאים - פיגועי המיקוח פשוט נעלמו מהעולם. ואז הם עברו לשיטה החדשה: חטיפה והסתרה במדינות אויב, שיטה שהתחילה בלבנון והמשיכה עם גלעד שליט בעזה".

"כמומחה בניהול משא ומתן, יש כללים בסיסיים שאי אפשר לעקוף", הוא מסביר. "ככל שאתה משלם מחיר גבוה יותר, אתה מעודד באופן ישיר את החטיפות הבאות. הציפייה שישאל תשלם כל מחיר היא הדלק של ארגוני הטרור. את התזה הזאת הצגתי בפני ועדת שמגר, ולצערנו היא אומתה לחלוטין ב-7 באוקטובר. ההוראות של חמאס למחבלים היו לחטוף הכול, כולל גויות, מתוך הנחה שאם שהם יגיעו למסה קריטית של חטופים מדינת ישראל לא תוכל לעמוד בלחץ הציבורי ותישבר. הרי יחיא סינוואר בעצמו, אדריכל הטבח, השתחרר בעסקת שליט".

מירון מבקר בחריפות את הקולות שנשמעו לאחר פתיחת המלחמה: "היו אנשים שבטיפשות רבה קראו 'לשחרר את כל המחבלים תמורת כל החטופים'. הצהרות כאלה רק מקשיחות את עמדות האויב ומעניקות לו גיבוי להעלות את המחיר".

לנתק את מקבלי ההחלטות מהלחץ

כדי לשבור את המעגל המדמם, הציע עורך הדין מירון לוועדת שמגר שורה של צעדים קשיחים, שרבים מהם אומצו בדוח ומשמשים בסיס להצעת החוק של חבר הכנסת אוהד טל. הצעד הראשון הוא שהמשא ומתן צריך להתנהל בחשאיות מלאה, ללא מעורבות של משפחות החטופים, ונאסר על מנהלי המשא ומתן לקיים עימן פגישות. זאת משום שהמפגשים הללו, עם כל הכאב האנושי העצום, עלולים להסיט את קבלת ההחלטות משיקולים ענייניים ורציונליים לשיקולים רגשיים, לפגוע בשיקול הדעת המדיני והביטחוני שנדרש לראות את טובת כל אזרחי המדינה. הצעד השני נוגע למחיר שחרור מפקדים ורבי-מרצחים, מפני שכשאתה מחזיר ראש ארגון או מפקד בכיר לכלא אתה מחזיר לארגון הטרור יכולות מבצעיות גבוהות, ועדיף כבר לתת להם ארגון נשק מאשר להחזיר להם מפקדים כאלה. הצעד השלישי והעיקרי הוא כבילת ידי הממשלה בחוק נוקשה כדי ליצור מנגנון של גופה תמורת גופה או חי תמורת חי, שכן ברגע שהידיים של הממשלה כבולות בחוק, הנציגים יכולים להגיד לאויב באמינות שהם פשוט לא יכולים לשנות את זה כי זה החוק.

מירון דוחה את הטענות שהחוק יבוטל בגלל לחץ ציבורי ברגע האמת: "גם אם יתחיל לחץ לשנות את החוק, הדין בכנסת לא יאפשר הפקרות. אם החמאס ידרוש מאה מחבלים תמורת חטוף אחד, אף אחד בכנסת לא יתקן את החוק כדי לאפשר את זה. החוק יאלץ את החמאס להתנהל אחרת ולהבין שהמשוואה השתנתה".

כמופת לאמינות של מגבלות משפטיות, מירון מזכיר תיקון שעבר בחוק שלפיו "עבירות רצח שבוצעו בנסיבות חריגות בחומרתן, שהחוק איפשר לשופט לקבוע כי מחבל מסוים ביצע עבירה חמורה במיוחד ואו לא ניתן להחליף אותו בחילופי שבויים - המדינה עמדה על כך בפני חמאס, וחמאס הבין את זה ולא קיבל את האסירים הללו. המגבלה המשפטית עובדת בשטח".

כהוכחה לכך שהציבור והמערכת הפוליטית בשלים למהפך בתפיסת ההרתעה, מציג עורך הדין מירון את "חוק העמדה לדין בשל אירועי טבח 7 באוקטובר" שעבר לאחרונה ברוב מוחץ של 93 חברי כנסת, בלי מתנגדים מהקואליציה או מהאופוזיציה. בחוק זה נקבע מנגנון שפיטה מיוחד, עם סעיף דרמטי: איסור מוחלט לשחרר את מחבלי הנוח'בה בשום עסקה עתידית".

"המשמעות של הסעיף הזה היא אפילו קיצונית יותר מהצעת החוק המקורית של חבר הכנסת אוהד טל", מדגיש מירון. "אלפי מחבלים שנמצאים כיום בישראל נעולים בחוק שאוסר את שחרורם. ברגע שהאופוזיציה והקואליציה הסכימו על כך פה אחד, זה הסימן המובהק ביותר: מדינת ישראל מבינה שחוק שמגר הוא כבר לא שאלה של ימין או שמאל, אלא חבל ההצלה של המדינה מול טרור החטיפות".

המלחמה על ההרתעה

דבורה גונן, תושבת לוד, היא אם חד-הורית לחמישה, סבתא לשמונה, עובדת חינוך. אך מעל הכול, מזה 11 שנים, היא אימו של דני גונן ז"ל. דני היה סטודנט להנדסת חשמל בבר אילן, בחור שכולו אהבת אדם והבריות, שנרצח בדם קר בפיגוע טרור בשנת 2015 בנחל דולב (עין בובין). מאז אותו יום נורא, חייה של דבורה הוקדשו למלחמה אחת: למנוע את המשפחה השכולה הבאה. כיום היא מראשי פורום 'בוחרים בחיים', שפועל בהתנדבות מלאה לשינוי משוואת ההרתעה של מדינת ישראל. בין היתר יישום "עקרונות לפדיון שבויים ונעדרים" של ועדת שמגר, אשר הועלה שוב בכנסת הנוכחית על ידי חבר הכנסת אוהד טל ונמצא כעת בתהליכי חקיקה אחרונים.

"דני היה הבן השני שלי, בן לתפארת וחבר לתפארת", פותחת דבורה בכאב שלא קהה עם השנים. "היום הוא היה אמור להיות נשוי, אב לילדים. לא אשכח את היום הארור. דני וחבר תכננו ללכת לאזכרתם של שלושת הנערים, אך בגלל הצפיפות החליטו לוותר ונסעו למעייץ דולב. הם שאלו את הש"ג בכניסה ליישוב האם יש גישה רגלית למעייץ, ומשלא הצליחו לעשות זאת ברגל החליטו לרדת עם הרכב. תוך כדי ירידה הם שמעו דיבורים בערבית, ולכן החליטו לוותר ועלו בחזרה עם הרכב בדרך העפר. המחבל, שתצפת עליהם, התקרב אל רכבם ושאל אותם באדישות אם יש מים במעייץ, הם השיבו שכן והמשיכו בנסיעה. לאחר כמה שניות, הוא שוב עצר אותם וריסס אותם מטווח אפס. שלושה כדורים פגעו בדני, ואחד בחבר שלו. כשהחבר התעורר, הוא הזעיק את כוחות הביטחון. בשביל דני זה כבר היה מאוחר מדי. מותו נקבע בבית החולים".

הטראומה של הפיגוע הפכה מהר מאוד למאבק בממסד הישראלי, כבר במהלך ימי השבעה. "קיבלנו ביקור מאנשי צבא שאמרו לי: 'אם הוא היה מקבל אישור מהצבא, זה לא היה נגמר ככה'. גם הנשיא דאז, רובי ריבלין, שאל אותי 'למה דני הגיע לשם בלי נשק?'. לא יכולתי

לסבול את זה. יש כאן מערכת שלמה שמאשימה את הבן שלי ברצח של עצמו. הפיגוע היה במדינת ישראל, זה לא שטחי A ולא שטחי B. זה קרה בשטחי C, אם כך, לשיטתם גם בלוד, שהיא עיר מעורבת, צריך להסתובב עם נשק?! הרגשתי שיש לי תפקיד: לספר את הסיפור האמיתי ולתקן את העוול הנורא שנעשה לבן שלי".

המפגש המטלטל בבג"ץ: "היינו אפס בדיון"

המחבלים נתפסו ודבורה לא הייתה מוכנה לעבור על כך בשתיקה. היא פנתה לתביעה הציבורית, אך קיבלה המלצה חמה לא להתערב באופן אישי. "אבל אנחנו לא ויתרנו והגענו לכל הדיונים. רציתי לעמוד מול המחבל ומול המשפחה שלו. רציתי שהם יראו וידעו שהחיים שלנו לא נגמרו. לא קברתם אותנו, ואת רוח האמונה על הארץ הזאת. את זה אתם לא תיקחו מאיתנו. מתוקף האמונה הזאת אנחנו עומדים מולכם כאן בבית המשפט".

התפנית האקטיביסטית של דבורה חלה כאשר גילתה את האפליה הכואבת באכיפת ההרתעה. "אחרי הרצח של דני, נרצחו בני הזוג הנקין הי"ד ומלאכי רוזנפלד הי"ד. קמתי בוקר אחד וגיליתי שהמדינה קיבלה החלטה להרוס את בתיהם של רוצחי בני הזוג הנקין, הרב נחמיה לביא, אהרן בניטה ומלאכי רוזנפלד ז"ל. שאלתי: למה של דני לא? התקשרתי לתביעה ולא ויתרתי. הבנתי שאם אני לא אהיה עם היד על הדופק לגבי הצדק והאמת - אף אחד לא יעשה זאת במקומי. התשובות שקיבלתי היו מתחמקות".

"בסוף הבית נהרס, אבל בדיונים בבג"ץ נחשפתי לעולם חשוך שלא הכרתי. עורכי דין שמייצגים את המחבלים פרו בונו, המוסדות להשכלה גבוהה שמעניקים נקודות זכות לסטודנטים שעוסקים בהגנה על רוצחים, העובדה שמחבל יכול לעתור לבג"ץ בחינם, בעוד המשפחות השכולות נרמסות. הרגשתי שאין צדק. כל הדיון התנהל סביב משפחות המחבלים והנוק שייגרם לשכנים בעקבות הריסת בתי המשפחות. תקפתי את בית המשפט. הרגשתי שאנחנו שקופים, היינו אפס בדיון". החוליה שרצחה את דני מנתה חמישה מחבלים וסיענים. שניים מהם כבר ישבו בכלא הישראלי בעבר, ואחד מהם שוחרר בעסקת גלעד שליט. "כשאומרים לי 'מחבלים בלי דם על הידיים', זה לא מעניין אותי. אין הבדל מהותי בין מחבל שהצליח למחבל שלא הצליח - התוצאה והכוונה היינו הך. בשביל המחבל שרצח את הבן שלי, זה היה ניסיון הרצח ה-14 שלו! הוא פשוט שוחרר מהכלא וחזר לנסות שוב ושוב, עד שהצליח".

כשהדין הציבורי חוזר שוב ושוב לסוגיית שחרור המחבלים תמורת חטופים, דבורה מציבה תמונת מראה נוקבת ומורכבת: "זה לא שלא אכפת לי מהחטופים. אבל מציגים את זה כאילו אין אופציות אחרות. אנחנו חייבים לעגן את הנושא בחקיקה. המקום שבו הפסדנו במלחמה בעזה זה שחרור המחבלים. דני עצמו, עוד בזמן מבצע צוק איתן, אמר לי משפט שהפך לנבואה שהגשימה את עצמה: 'אמא, אם אני נחטף, את לא עושה כלום, כי הדם של א' לא כחול יותר משל ב'". בגלל שהחזרנו אלפי מחבלים תמורת חייל אחד בעבר, עשרות ומאות משפחות שילמו ומשלמות את המחיר בחייהן".

כפתרון למשוואה המדממת הזאת, דבורה גונן ופורום 'בוחרים בחיים' דוחפים לעגן בחוק את המלצות ועדת שמגר, שקבעה קריטריונים נוקשים לניהול פדיון שבויים ועסקאות חילופי שבויים. "לצערי, החוק הזה עדיין בחיתולים, בזמן שגלעד שליט שוחרר החוק היה מוכן אבל החליטו לא לנסות ליישם אותו. המחבלים לא נגמרים, הם פשוט מתחלפים. ביום שהם יבינו שהעונש אינו מהווה איום", מסבירה דבורה, "שאנחנו לא ממהרים לשחרר מחבלים תמורת חטוף, הם לא ינפנפו בכלי הנשק הזה. ברגע שהם ידעו שהאקדח הטעון הזה של עסקאות שחרור מחבלים לא נמצא יותר על השולחן הישראלי, המוטיבציה שלהם לחטוף תרד. בפעילות האחרונות ראינו מחבלים ששוחררו בלי שום הגבלות. זו כניעה מוחלטת ועוול לצדק".

עם זאת, דבורה מסמנת את הכשל העמוק ביותר במערכת הממשל הישראלית: אי-אכיפת החוקים הקיימים. "לצערי, כנסת ישראל מחוקקת חוקים, אבל הם פשוט לא מיושמים בשטח - והמחדל הוא עליהם. בעזרת חבר הכנסת אוהד טל, שלקח את התיק הרגיש הזה על כתפיו, השרים וחברי הכנסת של מפלגת הצינונות הדתית, חוקקנו כמה חוקים כדי שנצליח להביא את השינוי המיוחל. לדוגמה, חוק הקיזוז, שלפיו כספים שמיועדים למחבלים יקוזזו אוטומטית מהסכום שישלם מעבירה לרשות הפלשתינית, וחוק גירוש משפחות מחבלים שעבר ברוב גדול, שלפיו יש לגרש לעזה מחבלים בעלי תעודת זהות כחולה שקיבלו כספים מהרשות הפלשתינית כדי לבצע פעולות טרור. שום דבר מזה לא מיושם. איך האויב שלנו אמור להסתכל עלינו ולקבל הרתעה, אם אנחנו בעצמנו לא מקיימים ומיישמים את החוקים שאנחנו מחוקקים?"

צילום: שלמה אבידן

עו"ד יצחק מירון, מומחה לניהול משא ומתן ועד

מומחה בפני ועדת שמגר:

"בנושא החטופים מתעוררת שאלה שהיא שילוב של טקטיקה משפטית, פוליטית ומוסרית. זו השאלה המוסרית הקשה מכולן: האם להעדיף להקריב חיים של אנשים שזהותם אינה ידועה כעת (בפיגועים עתידיים), לעומת הצלתם של אנשים ששמותיהם ופניהם מוכרים לנו כעת?"

דבורה גונן, אמו של דני גונן הי"ד ומראשי פורום 'בוחרים בחיים':

"דני עצמו, עוד בזמן מבצע 'צוק איתן', אמר לי משפט שהפך לנבואה שהגשימה את עצמה: 'אמא, אם אני נחטף, את לא עושה כלום, כי הדם של א' לא כחול יותר משל ב'". בגלל שהחזרנו אלפי מחבלים תמורת חייל אחד בעבר, עשרות ומאות משפחות שילמו ומשלמות את המחיר בחייהן"

מונכס מגזרי לבשורה לאומית

בשעה שמדינת ישראל מתמודדת עם אתגרים ביטחוניים וחברתיים מורכבים, מתרחשת מתחת לפני השטח תנופה חסרת תקדים במוסדות החינוך והתורה של הציונות הדתית. עם זינוק של 13% ברישום לישיבות ההסדר, הובלה במדדי האיכות של משרד החינוך ושינוי סדרי עדיפויות תקציביים, נראה כי החזון של השר בצלאל סמוטריץ' וח"כ צבי סוכות לחיזוק הזהות היהודית הופך למציאות מדידה בשטח

צורית פניגשטיין

בה מוסדות חינוך יסודי, ישיבה תיכונית ואולפנה. לשנה הקרובה נרשמו 200 תלמידות לכיתה ז' באולפנה וכ-200 תלמידים לכיתה ז' בישיבה התיכונית. אלו מספרים משמעותיים לעיר בהקמה. הצמיחה הזו, לדבריו, נובעת משילוב של ריבוי דמוגרפי עם בחירה מודעת של משפחות בחינוך הציוני-דתי. "אנחנו רואים משפחות רבות בישראל, גם מסורתיות, שבחרות לשלוח את ילדיהן לחינוך דתי. הגידול נובע גם מאוכלוסיית העולים מצרפת, מארה"ב ובני המגושה, שבחרים בחינוך הזה כי הוא מציע שורשים ומסורת לצד מצוינות", הוא מסביר. אפילו במוסדות ותיקים כמו האולפנה בערד, הביקוש עולה על ההיצע: "בעבר פתחנו כיתה אחת או שתיים בכל שכבה, היום אנחנו נאלצים לעצור את הקבלה, אחרי שלוש כיתות מלאות".

אך מעבר למספרים, גלט מדגיש את המדדים האיכותיים. משרד החינוך מפעיל בשנים האחרונות את "התמונה החינוכית" - כלי המודד לא רק ציוני בגרות, אלא גם הישגים ערכיים: שיעורי התנדבות, שיעור הגיוס לצה"ל, אקלים בית-ספרי ומעורבות חברתית. "כבר מעל שלוש שנים שרשתות החינוך הדתיות - צביה, בני עקיבא ואמית - מובילות במדידה הארצית הזו", הוא אומר בגאווה. גלט מתאר בהתרגשות את תופעת החסד בקרב התלמידים: "בכל חופש גדול אני מתמוגג מחדש. בני נוער, על חשבון זמנם הפרטי, יוזמים קייטנות לילדים עם מוגבלויות, מסייעים לעולים ומתנדבים עם ילדים חולים. זו מציאות שאינה מובנת מאליה, והיא פרי של חינוך עקבי".

מהפך של אלפיים שנה

כשאנחנו עוברים מהתיכונים והאולפנות לעולם הישיבות הגבוהות, משה גוטמן, מנכ"ל איגוד הישיבות הגבוהות, מבקש

התעצמות רוחנית ותשתיתית. כבר עשורים רבים שקוע אלחנן גלט, מנכ"ל מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא, בחינוך הדתי הפורמלי והבלתי פורמלי. בריאיון עימו הוא מצביע על מגמה שאינה משתמעת לשתי פנים: "כמי שמלווה שנים רבות את התהליכים בחינוך הממלכתי-דתי, אני יכול להעיד על גידול משמעותי בחמש השנים האחרונות", הוא פותח.

לדברי גלט, הצמיחה אינה מוגבלת למעוזי המגזר הקלאסיים ביהודה ושומרון או לקהילות דתיות מוכרות, אלא מתפשטת לכל רחבי הארץ - מהנגב והגליל ועד לערי המרכז. דוגמה בולטת לכך היא העיר החדשה חריש. "במקביל לצמיחת העיר, נפתחו

מפת החינוך והתורה בישראל משנה את פניה. אם בעבר עולם הישיבות והאולפנות נתפס כמגזרי ומצומצם, הרי הנתונים האחרונים, המגיעים משנת הלימודים תשפ"ו, מצביעים על תופעה רחבה הרבה יותר: צמיחה כמותית ואיכותית שחורגת מהגידול הדמוגרפי הטבעי ומקרינה על החברה הישראלית כולה. כדי להבין את עוצמת השינוי, התייחסנו לשלושה צירים מרכזיים: החינוך הממלכתי-דתי (חמ"ד), עולם הישיבות הגבוהות, ומסלול ישיבות ההסדר המשלב ספרא וסייפא. הנתונים העולים מכל אחד מהתחומים שהזכרנו, לצד בחינת המדיניות הכלכלית של שר האוצר בצלאל סמוטריץ' ופעילותו של יו"ר ועדת החינוך ח"כ צבי סוכות, חושפים תמונה של

אנאלמן, דוברת מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא

צלום: יוסי זליגר

אלחנן גלט, מנכ"ל מרכז ישיבות ואולפנות בני עקיבא: "כמי שמלווה שנים רבות את התהליכים בחינוך הממלכתי-דתי, אני יכול להעיד על גידול משמעותי בחמש השנים האחרונות. במקביל לצמיחת העיר, נפתחו בה מוסדות חינוך יסודי, ישיבה תיכונית ואולפנה. לשנה הקרובה נרשמו 200 תלמידות לכיתה ז' באולפנה וכ-200 תלמידים לכיתה ז' בישיבה התיכונית. אלו מספרים משמעותיים לעיר בהקמה"

משה גוטמן, מנכ"ל איגוד הישיבות הגבוהות: "סמוטריץ' מוביל את זה בגאון, בלי להתנצל, על השולחן. הוא דואג לכל עולם התורה - לחסידים, לליטאים ולציונים - מתוך הבנה שתורה היא הבשורה של עם ישראל לעולם. הוא לא מסתיר שזה הדגל שלו. אחרי הקורונה הוא עבר בין הישיבות בקמפיין מתוקשר יחד עם הרב דרוקמן זצ"ל, ושם את נושא עולם התורה בפרונט"

אורי פינסקי, רמ"ט איגוד ישיבות ההסדר: "מדובר בתוספת של מאות תלמידים חדשים בשנה אחת בלבד. זהו גידול גבוה פי ארבעה מהצמיחה הדמוגרפית. המשמעות היא שהנוער וההורים נותנים אמון חסר תקדים במסלול שמשלב לימוד תורה מעמיק עם שירות צבאי משמעותי"

המדינה. "הפתרון לאתגרים חברתיים, ביטחוניים ומדיניים נמצא בהבנה של המפה היהודית. הלוחמים שלנו טובים יותר אחרי שהם מתמלאים בתורה. אנחנו רואים היום מגמת עלייה שנתית בלומדי התורה שהיא הרבה מעבר לגידול הטבעי. אנו רואים איך תלמידי הישיבות נמצאים בכל מקום בחזית. התלמידים שלנו מחוברים לנצח ישראל. בשיבות מלמדים איך להיות חלק מהכלל, לא רק בשדה המצומצם של הישיבות. השליחות היא בכל החיים. אנחנו רוצים לגדל גדולי תורה, ומאמינים שכל אחד מישראל צריך לטבול במקווה הזה. הישיבות היום הן המקום שבו מדברים את השפה של הראשונים והאחרונים ומחברים אותה לסוגיות הערכיות של ימינו. יש לנו חוסר בלומדי תורה, וזו משימה לאומית. אנחנו גאים במשפחות אברכים, בלומדים, בנשים הגיבורות שלהן. ברוך ה', מדי שנה רואים מגמת עלייה בשיעור לומדי התורה, הרבה מעל הגידול הטבעי של האוכלוסייה".

גוטמן מזכיר את מקומם של תלמידי הישיבות ומסירותם גם במלחמה: "אנחנו רואים בחובת הגיוס זכות ומצווה דאורייתא של עזרת ישראל מיד צר. עם פרוץ המלחמה הישיבות התרוקנו. הרבה סיפורי גבורה סופרו על תלמידי החכמים הלוחמים שמחזירים עטרה ליושנה ומייצגים את מודל הספרא והסייפא".

הספרא והסייפא בחזית

במכתב ששיגר לאחרונה אורי פינסקי, רמ"ט איגוד ישיבות ההסדר, לראשי הישיבות ומנהליהן, הוא חשף נתונים שמפתיעים אפילו את האופטימיים ביותר במגזר. על פי הניתוח של איגוד ישיבות ההסדר, שנת הלימודים תשפ"ו נפתחה עם זינוק של 13 אחוזים במספר המצטרפים החדשים לשיעור א'. "מדובר בתוספת של מאות תלמידים חדשים בשנה אחת בלבד", מסביר פינסקי. "זהו גידול גבוה פי ארבעה מהצמיחה הדמוגרפית. המשמעות היא שהנוער וההורים נותנים אמון חסר תקדים במסלול שמשלב לימוד תורה מעמיק עם שירות צבאי משמעותי".

פינסקי תולה במכתבו חלק נכבד מהזינוק בנסיבות הביטחוניות. המלחמה הבליטה את התרומה הקריטית של בני הישיבות לביטחון המדינה. "כ-80% עד 85% מתלמידינו משרתים בתפקידי לחימה קרביים. זהו נתון שאין לו אח ורע בשום מגזר אחר. המלחמה חיזקה את תפיסת השילוב של 'ספרא וסייפא' - התלמידים מבינים שהתורה היא הכוח שמניע את הלוחם בחזית".

הוא מביא את הדוגמה המרגשת של מחלקת בני הישיבות בגדוד 13 של גולני. "ביום הטבח ב-7 באוקטובר, המחלקה הזו נלחמה בגבורה במוצבים. חלק נהרגו. כולם נפצעו. למרות שהיו אמורים לסיים את שירותם ולחזור לישיבה, הם בחרו להישאר כלוחמים סדירים חודשים ארוכים נוספים כדי למלא את השורות. זו המסירות שאנחנו מחנכים אליה, וזה מה שמושך היום עוד ועוד צעירים לישיבות". פינסקי מגדיר את ישיבות ההסדר כ"נכס אסטרטגי" של צה"ל ושל עם ישראל. "גם בצבא יודעים ומברכים על כך. העלייה במספר התלמידים היום תתורגם ישירות לגידול במספר הלוחמים הקרביים בשנים הקרובות. זו קומה רוחנית ייחודית שבונה את כלל ישראל".

כל העשייה הזו לא הייתה מתאפשרת ללא שינוי עומק בסדרי העדיפויות התקציביות של מדינת ישראל. מאז כניסתה של מפלגת הציונות הדתית לממשלה והצבת השר סמוטריץ' במשרד האוצר, חל שינוי בגישה התקציבית כלפי מוסדות הזהות היהודית. הציונות הדתית, תחת הנהגתו של סמוטריץ', הציבה לעצמה למטרה להחזיר את התורה למרכז הבמה הלאומית - לא כגורם מפלג, אלא כגורם מאחד ומחוקק. הנתונים שהוצגו כאן - מהגידול באולפנה ובישיבה בחריש ועד לשיא הרישום בישיבות ההסדר - מעידים כי השטח צמא לזהות הזו. כאשר מביטים בבוגרי המערכת הזו - לוחמים, מחנכים, אנשי חסד ומובילים חברתיים - קשה להתעלם מההצלחה.

"אנחנו לא רק בונים מבנים", מסכמים מובילי המגזר, "אנחנו בונים את הדור הבא של מדינת ישראל. דור שיש לו שורשים עמוקים בתורה, וכתפיים רחבות של עשייה למען המדינה". המשימה הלאומית, כפי שרואים אותה שר האוצר ויו"ר ועדת החינוך, היא להמשיך ולבצר את המוסדות הללו, להעשיר את אפשרויות החינוך ולהבטיח שכל צעיר שחפץ בכך יוכל לטבול ב"מקווה" של תורת ארץ ישראל. המהפכה השקטה כבר כאן, והיא מעצבת את פני האומה לשנים הבאות.

המנוע הקהילתי של הפריפריה

הגרעינים המשימתיים משנים את פני השטח ומייצרים מציאות חדשה - מתמיכה בעורך ובפצועי צה"ל ועד למיזמי קליטה אסטרטגיים בגליל. המפעל החברתי מקבל משקל סגולי ומחויבות שלטונית ארוכת טווח, הודות לביסוס התקציבים של השרה אורית סטרוק ולעשייתו הפרלמנטרית המאומצת של חבר הכנסת משה סולומון

ריקוד דגלים. צילום: גמאל עוואד פלאש 90

יש ישיבה איתנה, והם אכן שואבת לצעירים. המקומות האלה משלבים אידיאל גדול עם חיים של שליחות בתוך קהילה שכולה מגויסת. זו כבר לא שכונה מוחלשת, זו עיר חזקה. דוגמה מובהקת נוספת היא קצרין שבגולן. "הייתה תקופה שבה הגרעין מנה 20 משפחות בלבד והתקשה להתרומם. היום קצרין קולטת מאות משפחות והפכה לעיר המרכזית והמובילה בגולן".

במשך השנים, חברי הגרעינים היו הראשונים להתייצב בכל חזית חברתית: הם סייעו בקליטת העלייה הגדולה מאתיופיה ומחבר העמים, והקימו מסגרות לילדים ובני נוער בסיכון. "האנשים שלנו חיים יחד עם התושבים, בתוך השכונות. הם חשים את דופק החיים, יודעים בדיוק מה חסר, איפה הקשיים ובאיזה מקום צריך לשים כתף ולעזור".

לצד הפעילות השגרתית, המלחמה האחרונה הציפה צורך לאומי דחוף, וברשת 'שעלים' מיהרו להרים את הכפפה עם מיום ייחודי: תמיכה רחבה במשפחות פצועי צה"ל. "אנחנו פונים למעגלים שלעיתים נותרים שקופים. הנשים, הילדים, המשפחה הגרעינית שנאלצת להתמודד בבת אחת עם מציאות חיים חדשה ומורכבת". מסביר הרב נסימי. המיום מציב מעטפת שבועית הכוללת סדנאות אומנות וסדנאות שיח ועיבוד מיוחדות לנשות הפצועים. כיום פועלים כבר ארבעה מרכזים כאלה, בבית שמש, ירושלים, קצרין ומודיעין, והרשת נמצאת בתהליך הרחבה מואץ. "המעטפת שהגרעין נותן היא משהו שאני לא יכול שלא להתפעם ממנו", אומר הרב נסימי בהתרגשות. "אנחנו מעניקים להן חוסן נפשי וחוסן פנימי, וכל המערך הזה קורם עור וגידים לנגד עינינו. המספר הלא רשמי של פצועי המלחמה במעגלים השונים מגיע לעשרות אלפים, ולכן מבחינתנו זו נקודת השליחות החשובה ביותר כעת, ואנחנו רוצים לשים את הפרויקט הזה בפרונט הלאומי".

הפעילות הזאת דורשת לא פעם גיבוי תקציבי וציבורי, והרב נסימי מבקש להודות לנציגי הציונות הדתית בממשלה ובכנסת. "התנועה מסייעת לנו רבות, הן מבחינה תקציבית והן מבחינה ערכית. המציאות שבה שר בכיר עומד מעל בימת הכנסת ובגאווה משיב למקטרגים ששואלים 'מדוע תקצבתם את הגרעינים', זה החוסן שלנו. זו אמירה ערכית ראשונה במעלה שמציבה לציבור את החשיבות של המפעל הזה, ומעודדת עוד ועוד צעירים להמשיך ולהגר למקומות הללו".

עם זאת, לצד ההצלחה בשטח, הרב נסימי אינו מסתיר את הכאב שלו לנוכח המצב הפוליטי של המגזר: "כשאני רואה את הסקרים

צילום: מתניה אופיר

אליעד אברקי, ראש תנועת הבוגרים של בני עקיבא:
"הסוד הגדול הוא הרוח שאיתה אנחנו מגיעים לשכונה 'ברוח בני המקום'. אנחנו מנסים לראות תמיד מה אנחנו יכולים לקבל וללמוד מהמקום ומהאנשים שחיו פה לפנינו"

התיכונות או בנות באולפנה. היה קשה עד בלתי אפשרי למצוא מדריכים לסניף בני עקיבא המקומי. והיום? יש שם ישיבת הסדר ענקית, מערכת חינוך מפוארת ותנועות נוער תוססות".

החוסן הקהילתי הזה עמד למבחן הדרמטי ביותר. "נתן מדהים מראה שדווקא אחרי המלחמה הקשה, האוכלוסייה בשדרות גדלה בכמה אלפי תושבים חדשים. בעיניי, ההסבר ברור: יש שם גרעין חזק,

הילה פוחס

בשנים האחרונות חוללו הגרעינים המשימתיים והקהילתיים מהפכה שקטה ברחבי המדינה, כשהם הופכים מחבורות אידאולוגיות מקומיות למנוע צמיחה חברתי וכלכלי בפריפריה הגאוגרפית והחברתית של ישראל. תהליך התעצמות זה אינו מקרי, הוא נשען על מחויבות עמוקה של הנהגה ציבורית שזיהתה את הפוטנציאל הטמון בקהילות משימתיות.

רוח גבית חזקה למפעל זה הגיעה מפעילותה הממוקדת של השרה אורית סטרוק, שפעלה לביסוס התשתיות והתקציבים הממשלתיים בעבור הגרעינים, לצד עשייתו הפרלמנטרית המאומצת של חבר הכנסת משה סולומון, המקדם חיבורים קהילתיים וייצוג למגוון אוכלוסיות הפועלות בשטח. יחד הצליחו כוחות אלו להפוך את המודל החברתי לחלק בלתי נפרד מחוסנה הלאומי של המדינה.

השליחים בשטח הם ארגוני הגג הפועלים בשיטות פעולה מלא עם משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות בחסותה של השרה אורית סטרוק, והחלוץ בהם הוא 'שעלים'. הרב רחמים נסימי, יושב ראש רשת הגרעינים התורניים 'שעלים', מביט בסיפוק לאחור, על מפעל חיים של קרוב לארבעה עשורים. מי שהתחיל עם גרעין בודד בבית שמש, מוביל כיום רשת ארצית ששינתה את פניה של המדינה. בריאיון מיוחד הוא מספר על המעבר מגרעינים תורניים למשימתיים, חושף פגישה דרמטית וסודית בעבר עם יונה יהב בחיפה, ומסמן את החזית הבאה: מעטפת חוסן לאלפי פצועי צה"ל ובני משפחותיהם.

הכול התחיל לפני 38 שנים בבית שמש. הגרעין התורני הראשון של רשת 'שעלים' הוקם אז עם הצהרה שאפתנית: להקים רשת גרעינים בכל מקום, ובעיקר בעיירות הפיתוח. "היום", אומר הרב נסימי בסיפוק, "אני חושב שאין כבר עיירה או עיר בישראל שאין בה גרעין תורני או משימתי". זה מפעל אדיר לעם ישראל.

לדבריו, את השינוי הדמוגרפי והחברתי שעברו עיירות הפיתוח ברבות השנים, עד שהפכו לערים מבוקשות ומשגשגות, אפשר לזקוף במידה רבה לזכות הגרעינים. "ההישג הוא לא רק בהיבט הדתי או התורני", מסביר הרב נסימי. "העובדה שהחבר'ה הצעירים והאידיאליסטים האלה באו לגור במקומות הללו, חוללה מהפך פסיכולוגי. הפכנו את המגמה: מתנועה של הגירה שלילית החוצה מהעיירות, לתנועה אדירה פנימה. הבאנו משב רוח רענן, אנרגיה צעירה ותשתיות רוחניות וקהילתיות שלא היו שם קודם".

במהלך השנים המודל השתכלל. בעוד שהגרעין התורני הקלאסי, שנולד לפני כ-40 שנה, התרכז בהבאת משפחות צעירות לפריפריה ובבניית הבסיס, לפני כשמונה שנים נולד מושג חדש: הגרעין המשימתי. "הגרעין המשימתי מגיע למקומות שכבר מוכנים ומעוצבים יותר, במטרה לתת נופך וקומה נוספת", מפרט הרב נסימי. "לדוגמה, בעיר שבה כבר קיים גרעין תורני חזק בשכונה מסוימת, הוא לא תמיד מצליח להגיע לכלל השכונות והצרכים בעיר. כאן נכנס הגרעין המשימתי, שמוזהה את הפערים ומעניק להם מענה נקודתי וממוקד. הבאנו משב רוח רענן, אנרגיה צעירה ותשתיות רוחניות וקהילתיות שלא היו שם קודם. הפכנו את המגמה: מתנועה של הגירה שלילית החוצה מהעיירות, לתנועה אדירה פנימה".

משדרות ועד קצרין: סיפורי הצלחה בשטח

הרב נסימי מכיר את המציאות הזאת על בשרו. הוא נולד וגדל בשדרות, והזיכרונות משנות נעוריו שונים בתכלית מהמציאות הנוכחית בעיר. "כשאני הייתי נער בשדרות, בקושי היו בחורים בשיבה

שמנבאים ארבעה מנדטים בלבד למפלגת הציונות הדתית, כואב לי הלב. התנועה המופלאה הזאת עושה כל כך הרבה למען עם ישראל, בצבא, בהתיישבות, בחינוך, בחסד, בישיבות ההסדר. ולקבל 'סטירת לחי' כזו בקלפי? זה דורש מאיתנו חשבון נפש עמוק".

העורך האיתן של המלחמה

מעבר למסדרונות השלטון ולתקציבים הממשלתיים, החוסן האמיתי של תנועת הגרעניים נשען על ההון האנושי ועל היכולת לתרגם את האידאולוגיה הזאת לשפה ישראלית רחבה, מקצועית ומשתפת, או כפי שאומר עורך הדין יצחק לקס, "לא באים לתקן, באים להיות חלק". עורך הדין לקס, תושב שהם, אבא וסבא, משלב לאורך שנים בין עשייה עסקית בצמרת המשק הישראלי לבין מעורבות חברתית ענפה. לקס, שותף במשרד עורכי דין, כיהן בעבר בשורה של תפקידי ניהול בכירים, ובין היתר היה יושב ראש חברת 'עמידר', יושב ראש קרן 'מכבי שירותי בריאות' ויושב ראש 'איילון אחזקות'.

לצד פעילותו המקצועית והעסקית, לקס מקדיש חלק ניכר מזמנו לעשייה ציבורית מתוך תפיסה המייחסת חשיבות עליונה לאחריות חברתית. בין היתר הוא משמש כיושב ראש הנהלת 'קרן קהילות', יושב ראש ישיבת בני עקיבא נחלים ועוד. 'קרן קהילות' הוא ארגון הגג של כ־70 גרעניים תורניים־משימתיים הפרוסים ברחבי הארץ. הגרעניים מאגדים יותר מ־10,000 משפחות שבחרו לקבוע את מרכז חייהן בערי הפריפריה לאורכה של מדינת ישראל. "אלו משפחות שרוכשות שם דירה, מגדלות את ילדיהן והופכות לחלק בלתי נפרד מהמרקם המקומי", מסביר לקס. "הפעילות שלנו רחבה ופרוסה על פני מגוון תחומים חברתיים וקהילתיים".

העוצמה של המודל הקהילתי הזה באה לידי ביטוי במלוא עוזה במהלך חודשי המלחמה הממושכים. בזמן שמאות אלפי אבות גויסו למילואים, חברי וחברות הגרעניים נרתמו למבצע תמיכה רחב היקף באימהות שנשארו לבד עם הילדים בעורף. הגרעניים הקימו מערכי סיוע לוגיסטיים, דאגו להפעלות לילדים והעניקו מעטפת נפשית ורגשית מקצועית למשפחות שחוו תקופות מורכבות ומתוחות.

החיבור לעם ולמסורת קיבל ביטוי סמלי ומרגש רק לאחרונה, בחגיגות יום ירושלים. "הובלנו אירוע מדהים", מספר לקס בהתרגשות. "התפיסה שלנו הייתה ששמחת יום ירושלים וריקוד הדגלים המסורתי לא צריכים להישאר רק בין החמומות של עיר הבירה, אלא להדהד בכל רחבי הארץ. הגרעניים עצמם הובילו תהלוכות, הרקדות ופעילויות חינוכיות על ירושלים בכל עיר ועיר שבה אנו פועלים, וחיברו אלפי תושבים לחג הלאומי".

בעת האחרונה, לנוכח המשבר העמוק ועקירת התושבים בצפון הארץ, מיקדה 'קרן קהילות' את מאמציה באזור הגליל וקו העימות תחת מיזם אסטרטגי חדש העונה לשם 'צפונה'. 'הרעין המרכזי של 'צפונה' הוא להביא משפחות חדשות וחזקות לצפון, מתוך תפיסה ציונית עמוקה שרואה בפריפריה את עתיד המדינה", מצהיר לקס. "אבל יש לנו כלל ברזל: אנחנו לא באים להתנשא או 'לתקן' את הפריפריה. המשפחות שלנו באות ללמוד באותם בתי ספר ולהתפלל באותם בתי כנסת. להיות חלק בלתי נפרד".

היעד העיקרי כרגע הוא קריית שמונה, לצד יישובים נוספים שספגו מכות קשות ומציגים שיעורי חזרה נמוכים של תושבים מקוריים. המטרה היא למלא את החסר, להעצים את הקהילה ולחזק את העיר מבפנים. נכון לעכשיו, 40 משפחות ראשונות כבר נקלטו בהצלחה בקריית שמונה והפכו לחלק אורגני מהעיר, ועוד יותר ממאה משפחות נמצאות בתהליך קליטה. כלקח ממיזמי קליטה בעבר, עורך הדין לקס מדגיש כי הבאת משפחה לחבל ארץ מאתגר אינה מסתכמת ברכישת כרטיס נסיעה או בחלוקת מפתחות. המפתח להצלחה טמון במעטפת קהילתית וכלכלית שלמה, המחולקת לכמה תחומים.

התחום הראשון הוא תעסוקה איכותית ומותאמת. רבים מבעלי המשפחות המגיעות עוסקים במקצועות חופשיים. המיזם פועל אקטיבית מול חברות במשק כדי למצוא בעבורם פתרונות תעסוקה, ונד בבד פועל להבאת חברות עסקיות שיפתחו מרכזי תעסוקה ופיתוח חדשים.

התחום השני הוא מציאת פתרונות דיור לזוגות צעירים. בעבור זוגות צעירים המתקשים לרכוש דירה במרכז, המיזם בשיתוף פעולה עם משרדי הממשלה מציע פתרונות מגורים אטרקטיביים, כולל סיוע מוגדל בשכר דירה ומענקים מותנים בעשייה קהילתית וחינוכית.

המישור השלישי מתמקד בקליטה חמה במיזם 'משפחה למשפחה': משפחות הגרעין הוותיקות שכבר חיות בשטח משמשות כ"משפחות מלוות" עבור המצטרפים החדשים, מתוך הבנה שהמעבר בימים אלו אינו פשוט ומצריך רשת ביטחון חברתית חזקה.

לקס אינו מהסס להשתמש במונחים אידאולוגיים נחרצים ומסמן את מפת היעדים הברורה של הקרן: "הדגש הברור שלנו הוא על מקומות שבהם יש לנו כבר תשתית של גרעניים - קריית שמונה, שלומי, כרמיאל, צפת, ראש פינה, עכו, נהריה, מעלות ועוד. המטרה שלנו היא ברורה - לייחד את הגליל, לחזק ולהעצים את הגרעניים הקיימים, ולהגדיל באופן

ניכר את מספר התושבים היהודים באזורים אסטרטגיים אלו. "זו אמירה ציונית ממדרגה ראשונה", מוסיף לקס, ומחבר את העשייה לחזון הפוליטי והערכי הרחב. "תפיסת העולם שעל פיה אנחנו פועלים היא התפיסה המובילה של הציונות הדתית, זו שמחברת בין יהדות שורשית לבין ערבות הדדית ואחריות לאומית עמוקה להתיישבות. ישנו חיבור מלא, טבעי ושלם בין תפיסת העולם המשימתית של הגרעניים התורניים בשטח, לבין הערכים שאותם מובילה מפלגת הציונות הדתית ברמה הלאומית. רק דרך השטח, ההתיישבות והחיבור האנושי, נבטיח את עתיד הצפון".

מהחזון אל השטח

אם החזון של עולם הקהילות, כפי שמתאר יצחק לקס מ'קרן קהילות', נשמע כמו תוכנית מתאר מופשטת, השיחה עם אלעד אברקי (46) מבהירה כיצד נראים החיים עצמם בתוך המשוואה הזאת. אברקי, נשוי ואב לשישה, הוא חלק מקהילת בני עקיבא בירוחם ומשמש ראש תנועת הבוגרים של בני עקיבא. הוא חי ונושם את עולם הקהילות כבר חצי יובל, מהרגע שבו בחר להעתיק את חייו מהעיר הגדולה אל הנגב.

"הגענו לירוחם כזוג צעיר לפני 25 שנה", מספר אברקי. "אשתי ואני הגענו מהמרכז מתוך תחושת שליחות ואידאליזם, אבל נשארו בגלל איכות החיים והחיבור העמוק למקום. הילדים שלנו גדלו בבית ספר ממלכתי דתי רגיל יחד עם אוכלוסייה מגוונת שחלקה אינו שומר שבת. הגיוון הזה לא רק שלא החליש אותנו, הוא העשיר וחזק אותנו. היום, כשיש לנו ילדים גדולים אחרי צבא ושירות לאומי, אני רואה שהם רואים בירוחם אופציה ממשית להקמת הבית שלהם. זו ההצלחה האמיתית".

תנועת הבוגרים של בני עקיבא, שבראשה עומד אברקי, פועלת כיום בשישה תחומים מרכזיים: כפרי סטודנטים, קהילות בוגרים, שידוכים וזוגיות, התיישבות, לימוד תורה בגילים בוגרים והקמת כפרי פנסיונרים. "התחום הראשון והגדול הוא כפרי הסטודנטים", מסביר אברקי. "יש לנו כיום 40 כפרים עם יותר מ־1,200 סטודנטים, הפרוסים ברחבי הארץ בפריפריה הגאוגרפית והחברתית, מקריית שמונה ועד באר שבע, דרך נתבות, ירושלים, אריאל ועוד. הסטודנטים לא רק גרים שם, הם הופכים לחלק בלתי נפרד מהמרקם המקומי".

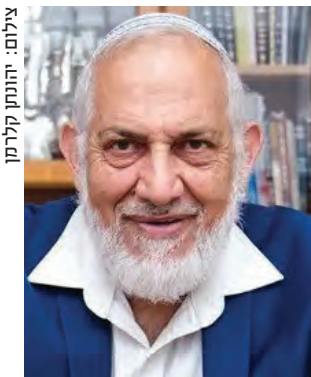
תחום נוסף הוא קהילות הבוגרים, הפונות לזוגות צעירים, אך גם לרווקים ורווקות, אשר חלקם הגדול בוגרי כפרי הסטודנטים שביקשו להמשיך את סגנון החיים המשותף. "אנחנו מזהים כיום תופעה מעניינת: הרבה זוגות צעירים לא רוצים להשתייך לקהילות הממוסדות והקיימות, הם נרתעים ממחויבות פורמלית, הם מעדיפים קהילת בית כנסת. כשהצעירים הללו מגיעים כקבוצה עצמאית לשכונה, הם עושים הרבה מאוד חסד ונתינה מרצונם החופשי. אנחנו מעניקים להם מעטפת תקציבית לפעילות, ומלווים את רכזי הקהילות בהכשרה מקצועית חמש פעמים בשנה, כדי לתת להם כלים להובלת הקהילה".

כדי להבין איך זה עובד בפועל, אברקי מציג דוגמאות חיות מהשטח. ברמלה, למשל, פועלת קהילת בני עקיבא המונה 16 משפחות מגוונות מאוד. "טוב להם יחד, פשוט כי טוב להם לגור ברמלה", הוא אומר. "הם חוגגים יחד את חג הסיגד של העדה האתיופית לצד יום ירושלים, ומייצרים חיבורים שלא היו קורים בשום מקום אחר". דוגמה נוספת היא שכונת רמט בלוד. חברי הקהילה מתייחסים לשכונה כאל ביתם לכל דבר ועניין, ומכירים אישית כל שכן וילד. הם שם בשמחות ובחירום, ובסבבי הלחימה האחרונים הם נשארו בעיר ותפעלו את הצרכים הדחופים של העירייה אל מול התושבים, בחלוקת מזון.

"החבר'ה האלה גרים בבנייני רכבת ישנים", מתאר אברקי. "מספיק שדירה אחת בביתם שייכת לבוגרים שלנו, וכבר תראו שינוי: פתאום יש אור בכניסה, פתאום יש גינה מטופחת מול הבית. הם מנסים מיד לוועד הבית ומגיעים את הדיירים. כניסה שנראתה לא טוב הופכת למקום שראוי למגורים. אבל הסוד הגדול הוא הרוח שאיתה אנחנו מגיעים לשכונה 'ברוח בני המקום'. אנחנו מנסים לראות תמיד מה אנחנו יכולים לקבל וללמוד מהמקום ומהאנשים שחיו פה לפנינו".

הפעילות הענפה הזאת לא מתקיימת בחלל ריק. אברקי מציין לטובה את השותפות הממשלתית. "משרד ההתיישבות והמשימות הלאומיות, בראשות השרה אורית סטרק, מסייע לנו רבות, הן במימון ישיר של הקהילות והן ביעוץ והכוונה מקצועית". אחד הפרויקטים הבולטים שצמחו מהשותפות הזאת הוא פרויקט 'חברותא', המונה כיום כ־50 קבוצות ברחבי הארץ ונמצא בקשר עם יותר מאלף קשישים. הפרויקט כולל מפגשים דו־שבועיים עם קשישים, אך יש לו טוויסט ייחודי: הקשישים בעצמם מתנדבים ומסייעים לקשישים אחרים. "יצרנו פה מודל של פרויקט בין־דורי וחברות גיבוש שמפיגות את הבדידות ומעניקות משמעות לחיים", מסביר אברקי.

בסופו של דבר, מעבר לעשייה היומיומית בשכונות, הקהילה היא משפחה, ובמשפחה צריך שיהיה גם כיף. "פעם בשנה אנחנו לוקחים הפסקה מהכול ויוצאים יחד, כל הקהילות, לסופרלנד או ללונה פארק. רגע אחד שבו כולם רואים את כולם, מביטים בעיניים של מאות הבוגרים והילדים, ומבינים שהשותפות הזאת היא העתיד של החברה הישראלית".

צילום: יהונתן קלרמן

הרב רחמים נסימי, יושב ראש רשת הגרעניים התורניים 'שעלים': "העובדה שהחבר'ה הצעירים והאידיאליסטים האלה באו לגור במקומות הללו, חוללה מהפך פסיכולוגי. הפכנו את המגמה: מתנועה של הגירה שלילית החוצה מהעיירות, לתנועה אדירה פנימה. הבאנו משב רוח רענן, אנרגיה צעירה ותשתיות רוחניות וקהילתיות שלא היו שם קודם"

צילום: נעם שבע

עורך הדין יצחק לקס, יושב ראש 'קרן קהילות': "הרעיון העיקרי של 'צפונה' הוא להביא משפחות חדשות וחזקות לצפון, מתוך תפיסה ציונית עמוקה שרואה בפריפריה את עתיד המדינה. אבל יש לנו כלל ברזל: אנחנו לא באים להתנשא או 'לתקן' את הפריפריה. המשפחות שלנו באות ללמוד באותם בתי ספר ולהתפלל באותם בתי כנסת. להיות חלק בלתי נפרד"

לא משאירים אף מתמודד לבד

ברשויות המקומיות עוברים למודל של
תכלול עירוני המעניק מעטפת אנושית
ומקצועית למשפחות הנמצאות בלב
הסערה. חברת הכנסת מיכל וולדיגר
מובילה את התוכנית המערכתית
להסרת חסמים בירוקרטיים ולהקמת
מרכזי חוסן שכונתיים שישימשו כתובת
מיידית לכל פונה

מירי בידוד לוי

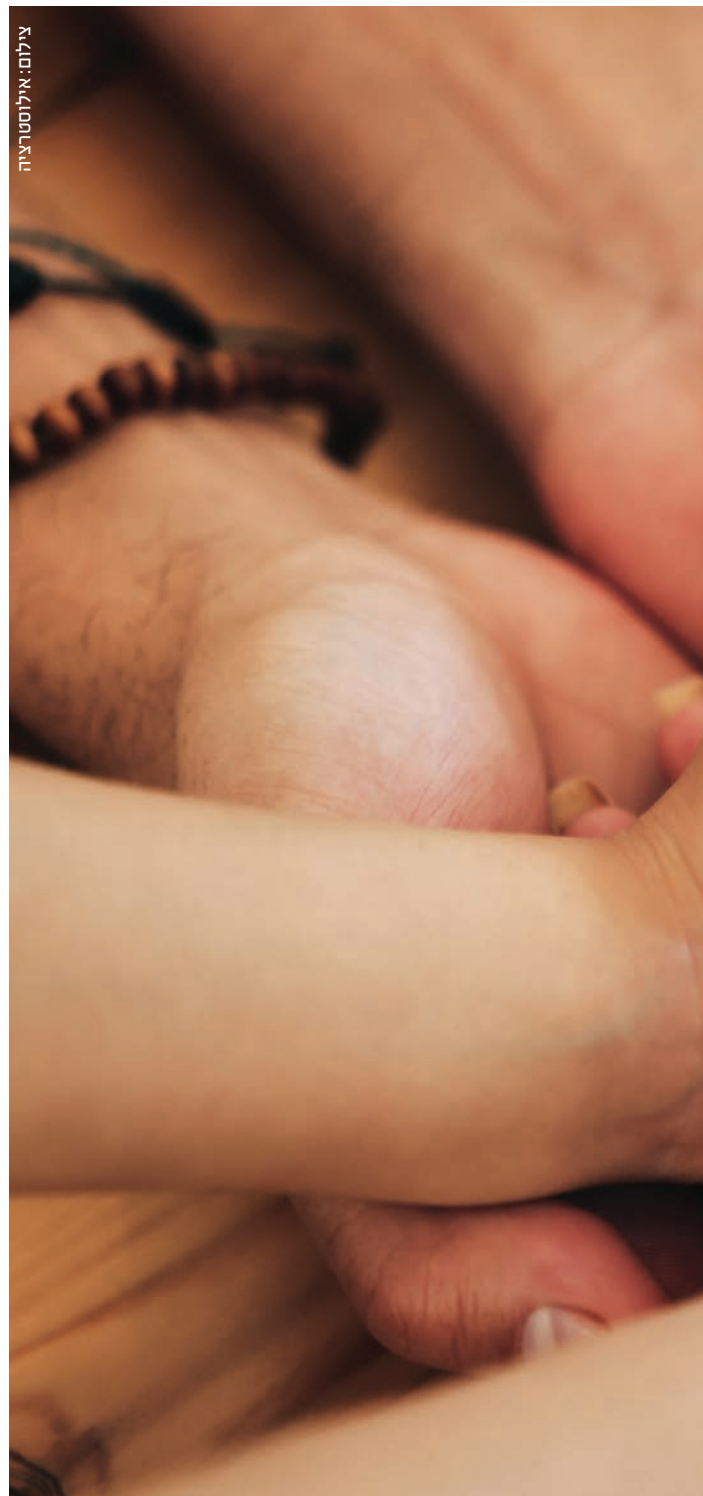
משהו שמפרק אנשים מבפנים".
פרט לכך יש במקום גם פעילויות קהילתיות, חוגים, מפגשי
בישול, ופועלות קבוצות גברים המשלבות מוזיקה ותוכן
מהמקורות, וקבוצות ייעודיות סביב הפרעות אישיות ומצבים
מורכבים בתוך מערכות יחסים. לדבריו, אחד הקשיים הבולטים
הוא חוסר היכולת להבין מה מתרחש בתוך הבית. "ברגע שנותנים
שם לתופעה, זה כבר נותן אוויר לנשימה", הוא אומר.
אחת הביקורות המרכזיות שהוא מעלה נוגעת לפיצול בין
הגופים המטפלים. "אין גוף אחד שמתכלל את כל תחום בריאות
הנפש. קופות החולים מטפלות במתמודדים, עמותות מטפלות
בשיקום, הרווחה - במשפחות, אך אין חיבור מלא בין כל
החלקים. אנחנו מנסים להיות הגוף שמחבר בין כל הנקודות".
בנוסף לכך הוא מדגיש את הפער הגאוגרפי. "תושבים
נאלצים לנסוע לירושלים, בית שמש או ביתר כדי לקבל טיפול.
להוציא מתמודד מהבית לנסיעה כזו זה כמעט בלתי אפשרי.
לכן השירותים חייבים להגיע לכאן". בהתאם לכך, המודל
שהוא מוביל באפרת מבוסס על הנגשת שירותים מקומית:
ייעוץ משפטי למיצוי זכויות, ליווי לוועדות סל שיקום וחיבור
לעמותות שיקום. "המטרה היא שאף אחד לא יישאר לבד מול
מערכת מורכבת".
בד בבד, המרכז נמצא בתהליך התרחבות: שיפוץ מבנה ישן
והפיכתו למרכז טיפולי, פיתוח סדנאות גוף נפש והקמת מרכז
לתרפיה באומנות. נבחנים גם מענים ייעודיים לחיילים פוסט-
טראומטיים על רקע המלחמה. "משפחה זה כוח, קהילה זה כוח.

כזו. יש כאן נושא שדורש התייחסות מערכתית".
את העלייה במספרים קושר רומנו לשנים של טלטלה חברתית:
תחילה מגפת הקורונה, שנמשכה כשלוש שנים, ואחריה תקופת
מלחמה ממושכת. "אנחנו עוד לא רואים את מלוא ההשלכות
של מה שעבר על החברה הישראלית", הוא אומר, ומוסיף כי
כבר בשנת 2019 זיהה שינוי מגמה דרך תוכניות להורים ולנוער
שהוביל במסגרת המועצה. "באחד המהלכים הראשונים התקיים
כנס מקצועי בנושא בריאות הנפש יחד עם מועצה אזורית גוש
עציון. הציפייה הייתה לעשרות משתתפים, אך הגיעו כ-150
איש. הגיעו אנשי מקצוע, משפחות, מתמודדים ועמותות. שם
הבנו שיש רעב אמיתי לשיח הזה", הוא מספר.

קהילה שהיא כוח

מתוך השיח והסקרים שנאספו עלו שלושה צרכים עיקריים:
תמיכה בבני משפחות של מתמודדי נפש, מענה ישיר
למתמודדים עצמם, והעלאת המודעות הקהילתית לנושא.
"משפחות אמרו לנו: אנחנו עוברים גיהנום ואין לנו כלים
להתמודד ביומיום". התוצאה היא הקמת מרכז מונדלאק. כיום
פועלות בו שבע קבוצות שונות, בהן קבוצות לנשים מתמודדות, קבוצות
בני זוג מתמודדים, קבוצות תמיכה לנשים מתמודדות, קבוצות
פסיכודרמה למשפחות, וקבוצות זוגיות בליווי יועצת זוגית,
המתמודדות עם המורכבות בתוך התא המשפחתי. "יש משפחות
שמגיעות אחרי שנים של חיים בתוך כאוס", אומר רומנו, "איש
שמנהלת לבד בית, מגדלת ילדים ומתמודדת עם בן זוג חולה, זה

"בריאות הנפש זה הסיפור של כולנו. בואו נדבר על זה, בואו לא
נטש את זה". את המשפט הזה אבי רומנו לא אומר כסיסמה,
אלא כגישה שמובילה את כל העשייה המקצועית שלו בשנים
האחרונות, בעקבות מגפת הקורונה, השפעת המדיה החברתית
ושנות המלחמה.
רומנו, שמנהל את תחום הבריאות והמוגנות במועצה המקומית
אפרת, עומד כיום גם בראש מרכז מונדלאק לייעוץ ותמיכה בבני
משפחות של מתמודדי נפש. המרכז הוקם לפני כשנה ביוזמת
המועצה המקומית אפרת, בהובלת ראש המועצה דובי שפלר
ומנכ"לית המועצה יפה שטרית, ובשיתוף היום החברתי מר טובי
קראם ותמיכת תורמים ממקסיקו וקרן אפרת.
מלבד התפקיד הזה, הוא משמש רפרנט ברשות הלאומית
לביטחון קהילתי, פועל במסגרת רשת ערים בריאות, ומשמש
רפרנט בתוכנית הלאומית למניעת אובדנות. "בשנים האחרונות,
מוקד העשייה העיקרי שלי עבר להתמקדות עמוקה בתחום
בריאות הנפש בקהילה. אני רואה את המספרים, ולא אגזים אם
אגיד שאין משפחה שלא פוגשת את ההתמודדות עם בריאות
הנפש בדרך זו אחרת, ואני מבין את המשמעות של הדברים".
רומנו מאמין שאם יודעים להנגיש תוכניות, פעילויות
והרצאות, אפשר לצמצם את ההגעה למצבי קצה. "הקצה הזה
כבר איננו נדיר. מתוך נתונים מקומיים שנאספו באפרת, יש עלייה
מדאגה במקרי אובדנות. בין השנים 2010 ל-2019 נרשמו ארבעה
מקרי אובדנות, ואילו בין 2020 ל-2025 נרשמו עשרה מקרים.
נכון שהאוכלוסייה גדלה, אבל לא בפרופורציה שמסבירה קפיצה

צילום: אילוסטרציה

נפש ובני המשפחה, ונקווה שזה יהפוך להיות מודל שגם רשויות אחרות תאמצנה בעתיד. וולדיגר מלווה אותנו בכל שאלה ובכל צורך, והיא ממש על זה, במסירות ובאכפתיות, הוא אומר. "אנשים רוצים להיות בריאים, אנשים רוצים להצליח, אנשים רוצים להרגיש טוב. השאלה היא אם יש מי שמסייע להם בדרך לשם", כך מנסחת ברנדה הורביץ-פרוור את תפיסת העולם שמובילה אותה בעשייה הציבורית שלה בשנים האחרונות, במיוחד בתחום מניעת האובדנות והחוסן הרגשי. הורביץ-פרוור הייתה מנהלת בית ספר במשך 16 שנה, וימים ספורים לאחר פרוץ המלחמה הקימה מוסד חינוכי למפוני שלומי. כיום היא משמשת משנה לראש העיר מעלה אדומים, מחזיקה בתיק החינוך הדתי ובתיק המקוואות, יושבת ראש עירונית למניעת אובדנות בתוכנית הלאומית של משרד הבריאות ומובילה את תחום מניעת האובדנות בעיר. בנוסף לכך היא חובשת באיחוד הצלה. לדבריה, העיסוק במניעת אובדנות מתחיל הרבה לפני אירועי הקצה. "חוסן הוא תוצאה של המון עבודה", היא אומרת. "אנחנו צריכים שומרי סף, אנשים שידעו לזהות מצוקה, לשאול, להתערב ולהכווין בזמן".

מסלול ישיר לתקווה

אחת היוזמות הבולטות שהובילה, יחד עם הפיקוח של היועצות במשרד החינוך ומתאמת הבריאות עליזה אבנעים, היא 'בוחרים בחיים'. היוזמה פועלת לשיח פתוח בבתי ספר על נושאים כמו דיכאון, מצבי מצוקה ומחשבות אובדניות, עם קמפיינים לעידוד שיח ישיר ופשוט סביב הנושא. ככל שהעמיקה בעשייה, הבינה כי ההתמקדות רק במניעת אובדנות בקצה אינה מספיקה. "הבנו שזה מאוחר מדי. אנחנו צריכים להבין מה קורה לפני כן, למי אנשים פונים כשהם במשבר, מי בכלל מחזיק אותם", היא מסבירה.

כחלק מההתהליך התקיימו גם שולחנות עגולים בהשתתפות כלל הגורמים בעיר - רווחה, חינוך, קופות חולים, עירייה ואנשי מקצוע, במטרה למפות את הצרכים בשטח ולגבש מענה מערכתי. "ראינו שאין באמת כתובת אחת שמרכוזת את כל הסיפור", היא אומרת. מתוך ההבנה הזאת נולד הרעיון לתפקיד חדשני - "מתכלל בריאות נפש", שמטרתו להסתכל על כלל הצרכים בעיר, לזהות פערים ולחבר בין הגופים השונים. "ברווחה מטפלים בחלק, בקופות החולים בחלק אחר, אבל אין מי שרואה את התמונה השלמה", היא מסבירה.

לדבריה, העבודה המשותפת עם חברת הכנסת מיכל וולדיגר הייתה נקודת מפנה. "מיכל החליטה שהיא רוצה לעצב חזון של בריאות הנפש מהכנסת, ואנחנו מהשטח הבאנו את הצורך הזה", היא אומרת. "יחד חשבנו על התפקיד 'מתכלל בריאות נפש', שיודע להסתכל על כל העיר ולבנות מענה אמיתי".

המודל שנבנה כעת כפיילוט צפוי להיכנס לשבע ערים שונות, במטרה לעשות סדר במערכת הפיצול הקיימת. "אנחנו מנסים להגיע למצב שבו אדם שנמצא במשבר לא נופל בין הכיסאות", היא אומרת. מעבר למבנה המערכתי, הורביץ-פרוור מדגישה את הצורך במענה אנושי ונגיש בשטח. "כשאדם נכנס למשבר, הוא צריך לדעת למי לפנות. לא יכול להיות שהוא צריך לחפש לבד את הדרך", היא אומרת. "צריך מסלול ישיר שמחבר אותו למישהו שמבין, שמכוון, שמחזיק".

מעבר לזה היא מתארת עבודה עירונית אינטנסיבית בשיתוף ראש העיר, מנכ"לית העירייה והמערכת כולה, במיוחד באירועי קצה. "הקמנו מערך תקשורת פנימי שמאפשר תגובה מהירה ומתואמת בין כל הגורמים. אבל חשוב להדגיש שהעשייה אינה רק מערכתית אלא גם אנושית מאוד. אני רואה את האנשים שמגיעים עם כאב, עם מצוקה, לפעמים בלי לדעת אפילו להסביר מה קורה להם. התפקיד שלנו הוא לתת להם שם, מסלול ותקווה".

לעיתים השיח הציבורי על בריאות הנפש עוד נתפס כמשני, אך בפועל מדובר באחד האתגרים הגדולים של החברה. "אין לנו יותר את הפריבילגיה להתעלם מזה", היא אומרת. "זה נמצא בכל מקום, במשפחות, בבתי הספר ובקהילה".

הורביץ-פרוור חוזרת לנקודה העיקרית מבחינתה, החיבור בין המערכת לשטח. "כל אדם רוצה להצליח ולהרגיש טוב", היא אומרת. "התפקיד שלנו הוא לבנות את המנגנונים שיאפשרו לו להגיע לשם בזמן, לפני שהוא נופל בין הכיסאות. וגם מיכל מרגישה את זה בדיוק כמוני - זה מה שמניע את העבודה שלנו".

צילום: אלישיב ליומן

אבי רומנו, מנהל תחום בריאות ומוגנות במועצה המקומית אפרת וראש מרכז מונדלאק:

"אני רואה את המספרים, ולא אגזים אם אגיד שאין משפחה שלא פוגשת את ההתמודדות עם בריאות הנפש בדרך זו אחרת, ואני מבין את המשמעות של הדברים"

צילום: ליאור דדון

ברנדה הורביץ-פרוור, משנה לראש העיר מעלה אדומים ויושבת ראש עירונית למניעת אובדנות:

"חוסן הוא תוצאה של המון עבודה. אנחנו צריכים שומרי סף, אנשים שידעו לזהות מצוקה, לשאול, להתערב ולהכווין בזמן"

יו"ש על המכה:

המספרים שעושים הסטוריה

1,000,000

דונם

שטחי מרעה
וחקלאות המאובטחים
ע"י החוות

58,500

יחידות דיור ביו"ש

שקודמו ואושרו
בשלבי התכנון

7

מליארד ₪

לסלילת ושדרוג
כבישים ביו"ש. בנוסף

75 מיליון ₪

לטובת דרכי גישה
ליישובים חדשים

כל ההתיישבות
הצעירה הוסדרה.

סה"כ

37

יישובים שהוסדרו

140

חוות חקלאיות

פעילות הזכות לגיבוי
ותקציבי שמירה

1

מינהלת התיישבות

אזרחית חדשה שהוקמה
במשרד הביטחון

61

מליון ₪

לעשרות תרני
תקשורת חדשים ביו"ש

**ביטול היסטורי
של חוק
ההתנתקות
בצפון השומרון**